

ВЗАЄМНЕ ЛИСТУВАННЯ ФІЛАРЕТА КОЛЕССИ ТА МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

Процес відродження української національної культури, пов'язаний з духом нашого часу, з тими історичними змінами, що зайшли в Україні останніми роками, рухається поволи, але неухильно. Духовні цінності минулого поступово стають надбанням наукових кіл та широкого загалу. Однак штучне вилучення протягом багатьох років з наукового обігу величезної кількості архівних матеріалів спричинилося до викреслення з історії української культури та спотворення як цілих явищ, так і ролі та значення в них тих чи інших осіб.

У зв'язку з цим виникає гостра необхідність відтворення цілісної структури національної культури шляхом відновлення окремих її ланок, заповнення прогалів з джерел, донедавна недоступних. Одним з них, особливо цікавим і цінним, є епістолярна спадщина. У державних і приватних архівах збереглося чимало епістолярій, хоча це далеко не все — значна частина втрачена назавжди. Однак те, що є, — а це величезний, в основному мало використаний, пласт архівних цінностей, — значною мірою може спричинитися до реставрації системи національної культури.

До нерозкритих сторінок в історії українського наукового життя належить творча співпраця і взаємини Філарета Колесси і Михайла Грушевського. Обидва вони були представниками тієї частини української інтелігенції, яка на схилі ХІХ й у перших десятиріччях ХХ ст. віддавала знання, талант і працю своєму народові, виборювала йому право на власну державність, на гідне місце серед народів Європи.

Діяльність Ф. Колесси невіддільна від процесу утвердження українського народу як нації. Музикознавець і літературознавець, етнограф і композитор, він репрезентував собою якісно новий тип вченого-фольклориста широкого профілю. Досліджуючи українську народну творчість у комплексному охопленні, у її різнобічних взаємозв'язках, він розширив межі вивчення фольклору до зв'язків міжслов'янських. Тим самим Ф. Колеса вивів українську етномузикологію на світовий рівень. Його участь у багатьох міжнародних форумах, а саме ІІІ і ІV конгресах Міжнародного музичного товариства у Відні й Лондоні, І та ІІ з'їздах слов'янських філологів у Празі й Варшаві, Міжнародному конгресі на-

родного мистецтва в Антверпені, здобула йому заслужене визнання й авторитет у наукових колах Європи.

Діапазон діяльності М. Грушевського широковідомий. Автор ряду монументальних праць у різних галузях знань, універсальний дослідник, він проявив себе й як талановитий організатор українського наукового життя. Це в часі його головування Наукове товариство імені Шевченка у Львові досягло свого найвищого творчого піднесення і здобуло загальне визнання у науковому світі як неофіційна, але фактична Українська Академія наук. Подібну діяльність М. Грушевський провадив й пізніше, у свій кийвський період (1924—1931 рр.). І всюди він притягав до себе, об'єднував, концентрував навколо своїх ідей найкращі наукові сили України.

НТШ і ВУАН — це та основа, на якій зародилися і сформувалися відносини М. Грушевського, видавця та організатора академічних наукових установ дійсно європейського рівня, і Ф. Колесси, одного з найвидатніших представників української і світової музичної фольклористики.

Пропоноване листування проливає світло на розвиток взаємин двох учених, їх зміст, віддзеркалює творчу атмосферу, яка панувала у стінах українських академічних установ НТШ і ВУАН в роки М. Грушевського, а також висвітлює ряд фактів біографічного та загального характеру, довгий час невідомих.

Листи Ф. Колесси і М. Грушевського публікуються вперше. Подаємо все, що вдалося віднайти. Загалом це 57 листів, з них 34 — Ф. Колесси і 23 — М. Грушевського. У листуванні, що охоплює значний проміжок часу (крайні дати 1901—1931 рр.), розрізняємо два періоди: листи, написані між 18 червня 1901 р. і 2 червня 1913 р. (№ 1—14), та між 24 липня 1927 р. і 31 березня 1931 р. (№ 15—57).

Пропоноване зібрання достатньо повне. Хоч абсолютно вичерпним не можна його вважати через майже цілковиту односторонність у першому періоді (нааяні лише листи Ф. Колесси, крім одного) і відсутність початку листування у другому періоді, що впливає зі змісту листів № 15—17. Листування цього періоду було заініційоване М. Грушевським. Тут відсутні три його листи, написані в липні, серпні й вересні 1927 р. Відсутні також два листи Ф. Колесси від липня 1928 р. Викликає сумнів й восьмимісячна перерва з жовтня 1928 р. по червень 1929 р. у доволі рівномірному листуванні цього періоду. Доказом того, що листування велося, є зміст листа № 31, де згадується про листи обидвох адресантів. Тут відсутні листи Ф. Колесси від 16 червня 1929 р. і М. Грушевського від першої половини червня, відповідь на якого Ф. Колесса дає 18 червня 1929 р. (№ 31). Цілком ймовірно, що в цьому часі (жовтень 1928 — червень 1929 рр.) було більше листів, оскільки саме тоді обговорювалася така важлива тема, як обрання Ф. Колесси дійсним членом Академії наук.

Однак ці прогалини не змінюють суттєво загальної картини листування, достатньо вичерпного за змістом та історично оправданого.

У виявленому листуванні повністю відсутні оригінали 16 листів Ф. Колесси 1928—1931 рр. Очевидно, вони втрачені назавжди: разом з кийвським архівом і бібліотекою М. Грушевського їх поглинула трагедія родини Грушевських. Однак донині збереглися чернетки цих листів, і

на підставі них ми маємо змогу відтворити двостороннє листування, що в жанрі епістолярій найцінніше і є ідеальним варіантом. Тексти чернеток і оригіналів можуть не збігатися абсолютно, однак суттєві розбіжності виключені. Свідченням цього є природний перебіг листування тих років, навіть якщо часами воно набуває односторонності, а також проведений порівняльний аналіз нечисленних чернеток інших, попередніх листів з наявними оригіналами (це листи № 15 від 24 липня 1927 р. і № 17 від 17 вересня 1927 р.).

Чому Ф. Колесса до кінця життя беріг і листи М. Грушевського, і чернетки своїх листів до нього? Що керувало ним? Чи так цінував М. Грушевського, що бажав для себе зберегти це листування? Чи як справжній, великий учений розумів усто вагу його для майбутнього? Чи знав, що колись прийде на нього час? Відповідь, мабуть, у всіх випадках буде однозначною. І те, що нині ми відтворили листування двостороннє, маємо завдячувати саме Ф. Колесі.

Загалом усе листування відзначається діловим характером. Але якщо у 1901—1913 рр. переважає тон офіційний, навіть децю сухий,— адже на початку століття співпраця обидвох учених щойно розпочиналася,— то атмосфера другого періоду, кийвського, істотно відрізняється від попереднього. Стосунки, незмінно основані на глибокій взаємоповазі, поступово стають щораз теплішими, у них з'являється щирість, невимушеність. Досить порівняти форми звертання: у М. Грушевського “Високоповажний Філарете Михайловичу” змінюється на “Дорогий Філарет Михайлович”, у Ф. Колесі “Високоповажаний Академику” чи “Високоповажаний Пане Професоре” — на “Високоповажаний і Дорогий Михайле Сергієвичу”. Тепле, сердечне ставлення М. Грушевського до свого молодшого колеги відчитуємо й у завершеннях листів: “Ваш”, “Ваш щирий”, “Ваш щиро відданий”, чи “Щирі привіти”, “Сердечно всі Вас вітаємо”. У листах порушуються питання здоров'я й відпочинку, родинні справи, відбувається обмін вітаннями з нагоди Нового року, свят, дня народження тощо.

На початку грудня 1929 р. Ф. Колесса вдруге відвідав Київ, уже як дійсний член ВУАН (його перший приїзд до Києва відбувся у жовтні 1927 р. у зв'язку із святкуванням 100-річчя виходу в світ першого збірника українських народних пісень Михайла Максимовича). Очевидно, ці другі відвідини і пов'язані з ними зустрічі, а головне наукові дискусії з приводу доповідей, виголошених Ф. Колесою в грудні 1929-го, відвідини дому М. Грушевського сприяли ще тіснішому зближенню вчених. Останні роки їх листування — 1930—1931 — є особливими у їхніх відносинах. Листи на загал стають коротшими, у листуванні з'являється легкість, безпосередність, у ньому відчувається повне взаєморозуміння людей, відданих спільній справі. Такий клімат у взаєминах зберігається до кінця: і в останньому листі М. Грушевського від 11 січня 1931 р., де висловлюється надія на зустріч (“Чей побачимось весною!”), і в останньому Ф. Колесі від 31 березня 1931 р. Як відомо, М. Грушевський був висланий до Москви саме тоді, у березні 1931-го.

Листи 1901—1913 рр. належать до періоду, коли М. Грушевський очолював НТШ. Вони відбивають один з напрямків його багатогранної і такої активної діяльності того часу, а саме справу видання наукових робіт українських учених, в основному членів товариства. Те, що

М. Грушевський редагував "Записки НТШ", а тому усі матеріали, що мали вийти в світ у рамках того органу, ним отрацьовувалися, — загальновідомо. У цих же листах знаходимо підтвердження, що й інші видання товариства, як-от "Матеріали до української етнології" та "Етнографічний збірник", що належали до Етнографічної Комісії і редагувалися таким знавцем у галузі музичної фолкклористики, як В. Гнатюк, також не оминали його пильної уваги.

Усі листи того періоду можна поділити на три групи за тематикою і часом написання: 1901, 1905—1906, 1909—1913. За винятком останнього листа, 14-го, їх автором є Ф. Колесса. Можна припустити, що листування було двостороннім: Ф. Колесса тоді жив і працював у Стрию та Самборі; щойно 1908 р. він переїхав до Львова. Так, лист № 1 є відповіддю на пропозицію М. Грушевського зрецензувати велику збірку українських народних пісень, упорядковану музикою-аматором священником П. Бажанським з метою видання. "Радо спішу на зазив Товариства, щоби переглянути мелодії зібрані [отцем] Бажанським", — пише Ф. Колесса. Ознайомившись із збіркою, стверджує її об'ємність, багатство пісенного матеріалу, що охоплює цілу етнографічну територію української Галичини, високу вартість запису мелодій, узятих з інших вже відомих джерел, зокрема, надзвичайно цінної праці О. Кольберга "Рокисіє"; одночасно висловлює застереження щодо фахового рівня записів пісень, здійснених як самим П. Бажанським, так і людьми, що допомагали йому. У зв'язку з цим пропонує запросити спірецензентів: С. Людкевича для оцінки музичної та І. Франка чи В. Гнатюка — словесної частини пісень (див. прим. 2).

Листи 1905—1906 рр. стосуються однієї з найвидатніших праць Ф. Колесси про народну пісенність "Ритміка українських народних пісень". У ній вчений на широкому порівняльному матеріалі розкрив процес історичної еволюції ритміки в українській народнопісенній творчості, вперше систематизував ритмічні форми в українському пісенному фолклорі, а також показав його стильові зв'язки з фолклором інших слов'янських народів та з писемною літературою.

У листах оживає складний процес виникнення праці, її публікування. Автор хоче знати, "чи і коли буде [...] праця друкована в Записках", він очікує рецензії І. Франка, а отримавши її, удосконалює форму першої частини дослідження згідно з побажаннями останнього. В процесі роботи, унаслідок використання нових матеріалів, змінює й інші частини праці. Просить М. Грушевського "зарядити присилане [...] бодай одної коректи, коли вже праця почне друкувати ся" й мотивує: "відома річ, що нікто так старанно не переведе коректи, як той, що його-ж і праця". Просить "позволити на друковане відбитки, щоби уся праця могла опісля вийти осібною книжкою".

Ф. Колесса терпеливо долає труднощі, пов'язані з викладанням у гімназії, бо саме ця робота давала засоби для життя численній родині. Тому робота над темою децю затримується, хоча "Ритміка..." уже друкується в "Записках". 18 серпня 1906 р. він пише з цього приводу: "Від часу як я одержав свою рукопись до перероблення (в грудні 1905) — працюю майже без перерви над тим предметом, визискуючи кожду свободну хвилину і усі фєрїї; та моя тема така обширна, що трудно її одною роботою в усіх деталях обняти і вичерпати". І врешті 29

жовтня: “Я записав ся як надзвичайний слухач на віденському університеті [...] щоб і дальше працювати у визначеному напрямі”. Автор мемуентальної праці, вчений, у доробку якого ряд інших творчих досягнень, у 1906—1907 рр. він бере участь у слов'янському семінарі В. Ягича у Віденському університеті, ознайомлюється з новими досягненнями європейської наукової думки в галузі фольклористики та порівняльного музикознавства у Відні й Берліні.

Завершується цей цикл листів словами, за зовнішньою простотою яких стоїть характер людини, безмежно відданої науці, талановитої, працюючої, вимогливої до себе: “Єще раз перепрашаю Високоповажаного Пана Професора за усі поневільні опізнення в достарченню поодиноких частий рукописи; та я старає ся по мойому найліпшому розумінню сповнити свою нележку задачу [...]: в протягу сих 9. місяців я обробив працю зовсім на ново і використав цілий ряд нових жерел”.

Тема “Микола Лисенко” — одна з центральних у творчій біографії Ф. Колесси. Під впливом М. Лисенка він формувався як композитор, М. Лисенко ж спрямовував зацікавлення молодого вченого у бік поглибленого вивчення української народної пісні. Відомим є їх листування, яке мало вплив ширший — на розвиток української професійної музичної творчості взагалі і західноукраїнської зокрема¹. І врешті зустрічі: 1903 р. у Львові під час відзначення 35-річчя творчої діяльності М. Лисенка і 1908 р. в Китаєві під час миргородської експедиції Ф. Колесси з метою записування українських народних дум. А 1912-го — прощання у Києві, куди Ф. Колесса виїжджав у складі делегації з Галичини, до якої входили також В. Шухевич, О. Нижанківський, С. Людкевич. На смерть М. Лисенка Ф. Колесса відгукнувся статтями “Народний напрям в творчості Миколи Лисенка” і “Микола Лисенко (некролог)”. Про них іде мова в листі № 13 від 1 січня 1913 р.

І ще одна справді велика тема, яка скупо обговорюється у двох листах — Ф. Колесси від 8 грудня 1910 р. (№ 12) і М. Грушевського від 2 червня 1913 р. (№ 14). Маємо на увазі видання фундаментальної праці Ф. Колесси “Мелодії українських народних дум”. Як відомо, ідея збереження для української культури цього унікального пласту народно-епічної творчості належить Лесі Українці. Унаслідок згасання виконавських традицій вона вважала своїм першочерговим завданням здійснити записи історичних кобзарських дум і пісень. Цей задум поетеса втілювала в житті енергійно і послідовно: разом з К. Квіткою “зайнялася організуванням етнографічної експедиції на Полтавщину для списування мелодій українських народних дум при допомозі фонографу, з власних засобів оплатила кошти цієї експедиції та придбала нові, дуже цінні матеріали для видання дум з мелодіями”². Людиною, обраною для цього діла, був Ф. Колесса. Причому питання стояло категорично: або він, або ніхто. Поїздка відбулася. Ф. Колесса повернувся

¹ Колесса Ф. Кілька слів про збиране і гармонізоване українських народних пісень з доданем листів Миколи Лисенка // Артистичний вісник.— 1905.— № 2—3.— С. 16—20; № 4.— С. 35—39; № 5.— С. 51—53. Окр. відбиток: Львів, 1905.— 35 с.

² Колесса Ф. Леся Українка і музичний український фольклор: Заслуги Лесі Українки для збирання й досліджування творів українського музичного фольклору // Леся Українка: До 75-річчя з дня народження. Збірник.— Львів, 1946.— С. 63.

із Миргорода з власними записами полтавських і харківських народних співців, від Лесі Українки і О. Сластиона отримав інші записи, провів складну роботу розшифрування усього матеріалу, додав науковий апарат. З цього й виросла ця надзвичайно цінна праця. У ній Ф. Колесса залишив нам неоціненні скарби народного духу, славного історичного минулого українського народу. У ній він виявив свій патріотизм, виконав свій моральний обов'язок перед народом, бо сповна віддавав сили, знання і хист, усвідомлюючи особисту роль у тому процесі, що відбувався на початку ХХ ст. І нині ми можемо приєднатися до слів Лесі Українки: "Незвичайно втішно було мені бачити сю велику працю викінченою і доведеною до ладу Вашим високоосвіченим старанням. Тепер уже справді можна сказати: "Наша пісня, наша дума не вмере, не загине!" Честь Вам і дяка за Ваші труди!"³

Листування Ф. Колесси і М. Грушевського відновлюється влітку 1927 р. після 14-річної перерви. М. Грушевський, який з березня 1924 р. розпочав роботу як дійсний член ВУАН, а згодом заініціював і очолив культурно-історичну Комісію та Комісію історичної пісенності, з властивою йому енергією і тенденцією до об'єднання наукових сил організував наукове життя на тій самій основі, що й у свій львівський період: якщо на початку століття він залучав до роботи в НТШ учених з Наддніпрянщини, то тепер до ВУАН притягував учених з Галичини. Себто ідея єдності України, ідея державності, що була провідною у всій його багатогранній діяльності, знаходила своє реальне втілення у концентрації національних інтелектуальних сил там, де був він. І хоча кийвський період листування двох учених тривав недовго, усього чотири роки, був він дуже насичений, плідний, змістовний.

У відсутньому тут листі, який започаткував листування 1927—1931 рр., М. Грушевський запрошує Ф. Колессу до співпраці. Ймовірна дата його написання — середина липня 1927 р. Ф. Колесса з радістю приймає пропозицію: "Прошу прийняти мою сердечну подяку за листа з ласкавим запрошенням до співробітництва у Ваших наукових виданнях, що було від давна моїм горячим бажанням [...] Без огляду на се, чи здобуду я колинебудь почесний титул академіка — саму спроможність праці під Вашою кермою вважаю для себе високою академічною почесною й сильною моральною піддержкою, недостатку якої я відчував щораз то тяжче". Зміст відсутнього листа М. Грушевського вирисовується з відповідей Ф. Колесси від 24 липня (№ 15) і від 8 серпня (№ 16) 1927 р. Це запрошення до участі у наукових виданнях, ним редагованих, пропозиція включитися у науково-дослідну роботу в Кабінеті примітивної культури, керованому К. Грушевською*, зацікав-

³ Українка Леся. Лист до Ф. М. Колесси від 7 червня 1911 р. // Зібрання творів: У 12 т.— К., 1979.— Т. 12.— С. 350—351.

* Кабінет примітивної культури засновано у жовтні 1925 р. при підсекції історії інтелектуальної культури секції історії культури кафедри історії України з перспективою перетворення цієї кафедри в Історичний інститут, а Кабінету примітивної культури — в Інститут примітивної культури, що й було ухвалено у червні 1926 р. В лютому 1928 р. на кафедрі утворилося два відділи: 1. Історії України; 2. Примітивної культури і народної творчості (з Кабінетом примітивної культури). Кожен відділ отримав свій незалежний керуючий осередок і аспірантуру, а загальне керівництво здійснювалося завідувачем кафедри, або, як тоді було прийнято, "головою" чи "керівником".

лення темами наукових досліджень Ф. Колесси і конкретні пропозиції щодо їх опублікування, прохання надсилати критичні матеріали на нові закордонні видання, так звані "рецензії". Тут же М. Грушевський торкається питання обрання Ф. Колесси дійсним членом ВУАН.

Коло тем, окреслене спочатку, є основою листування цього періоду в цілому. Поступово до цих питань приєднуються й інші, як-от участь М. Грушевського і К. Квітки у виданнях НТШ, зокрема у збірнику, присвяченому пам'яті В. Гнатюка, редагованому Ф. Колессою, участь останнього у міжнародних конгресах і звідомлення про них*.

Про обрання Ф. Колесси дійсним членом ВУАН, а також розважання над умовами його праці в Академії наук йде мова у ряді листів (№ 28, 29, 31—39).

Кандидатами на посаду академіка в ділянці музичної фольклористики були Ф. Колесса і К. Квітка, обидва гідні цього високого звання. М. Грушевський обговорював цю справу і з К. Квіткою. В академічних сферах розглядалася можливість їх одночасного обрання. Так, М. Грушевський пише: "Що до тої справи то я веду її в порозумінню з Климентом Вас[ильовичем], і я думаю, що Ви віддете разом" (лист № 28).

Всебічно розглядали це питання у своєму листуванні й Ф. Колесса і К. Квітка. Багато років їх єднала виїмкова своєю сердечністю, теплотою і делікатністю дружба, що може бути зразком, ідеалом міжлюдських взаємин. Водночас це була дружба двох великих учених, цілковито відданих спільній справі, спраглих творчих контактів, адже в їх оточенні не було науковців їхнього рівня. Тому не дивно, що у розв'язанні проблеми членства в Академії наук обидва виявили винятковий такт і глибоку взаємоповагу. І якщо ця тема вперше виникає у їхньому листуванні навесні 1929 р., то Ф. Колесса у листі до М. Грушевського ще восени 1928 р. пише: "Колиб ходило о вибір межі мною а Ке[їткою] — то і наукові кваліфікації і сталий осідок у Кііві рішучо промовляють за останнім. Я не бажавби бути контркандидатом, а мігби бути хіба лиш помічником Кл[имента] Ке[їтки]" (лист № 29 від 3 вересня 1928 р.).

Ф. Колесса уступає першість К. Квіці. Той же мотивує незгоду балотуватися своїми далекойдучими науковими задумами й планами, які вимагали б його від'їзду з України, а передусім турботою про стан музичної фольклористики в стінах Академії наук, викликаний ставленням її керівництва до цієї важливої галузі науки як до чогось другорядного. Адже в ВУАН функціонував лише Кабінет музичної етнографії з однією (!) штатною посадою, яку займав К. Квітка. Ф. Колесса був людиною, чий міжнародний науковий авторитет і в якійсь мірі іноземне громадянство могли забезпечити перспективи перетворення цього Кабінету в Комісію або Інститут, що створило б сприятливі умови для розвитку української етномузикології.

* II конгрес слов'янських географів і етнографів у червні 1927 р. в Польщі, I конгрес народного мистецтва у жовтні 1928 р. в Празі, I — слов'янських філологів у жовтні 1929 р. в Празі, II конгрес народного мистецтва у серпні-вересні 1930 р. в Антверпені. Звідомлення про цей останній форум було вислане, однак опубліковане вже не було — починалися тридцяті роки.

З листа М. Грушевського (№ 32 від 6 липня 1929 р.): “[...] І. VII. колегія Нарком Просвіти затвердила вибір нових академиків, в тім числі й Ваш [...] Бажаємо Вам довгі літа займати сю позицію і працювати на користь укр[аїнської] науки!”

З листа Ф. Колесси (№ 33 від 10 липня 1929 р.): “[...] прошу прийняти мою сердечну подяку за Вашу ласкаву прихильність для мене, виявлену при виборі нових членів У[країнської] А[кадемії] Н[аук] та за щирий привіт із вибором [...] Тепер рад би я довідатися якнайскорше, які обовязки звязані з моєю номінацією, та які завдання чекають мене в першу чергу”.

1929-й рік для Ф. Колесси був переломним у різних аспектах: влітку — обрання дійсним членом ВУАН, восени — вихід на пенсію, себто звільнення від праці в гімназії, яка давала матеріальну базу для проживання, але водночас гальмувала його наукову діяльність. Багаторазове підтвердження цього факту знаходимо у листах. І ще одне дуже суттєве: уже сам початок діяльності Колесси-академіка збігся з початком руйнації української науки. “Взагалі життя ВУАН переживає глибокі зміни і не знати в що вони остаточно виллються”. Ці три-чотири слова з листа М. Грушевського від 27 липня 1929 р. (№ 34) були небезпідставними.

За невеликий проміжок часу — неповних чотири роки — у виданнях ВУАН вийшли друком такі вагомі фольклористичні праці Ф. Колесси: “Речитативні форми в українській народній поезії” (Первісне громадянство.— 1927.— Вип. 1—3.— С. 60—113), “Українська народня пісня на переломі XVII—XVIII вв.” (Україна.— 1928.— Кн. 2.— С. 47—82) та “Українська народня пісня в найновішій фазі свого розвитку” (1928; див. прим. 34). Перші дві праці є темою цілої серії листів від листопада 1927 р. по квітень 1928-го (№ 17—27). У них маємо змогу прослідкувати процес виникнення досліджень, робота над якими велася паралельно, його напружений ритм, коли одні частини вже друкуються, а інші ще творяться, коли ідеї, задуми, плани наздоганяють одне одного.

Ф. Колесса входить у безпосередній контакт з діяльністю ВУАН. На примудних засіданнях Відділу примітивної культури і народної творчості науково-дослідної кафедри історії України і Кабінету примітивної культури, спільно з культурно-історичною Комісією і Комісією історичної пісенності, під головуванням М. Грушевського 3 грудня 1929 р. він зачитує свою працю “Карпатський цикл народніх пісень”, а 9 грудня виступає з рефератом “Голосільні мотиви в українських народніх піснях”. У дискусіях беруть участь К. Квітка, К. Грушевська, К. Студинський, Ф. Савченко, М. Грушевський та інші.

Учений готує до видання музичну частину Корпусу дум. “В грудні бажав би я прийхати до Кієва, щоби перевірити нові записи кобзарсь[ких] рецитацій пороблені на весну моїм наук[овим] співробітником, і самому переводити на ноти знимки мелодій із валиків фонографа. Чи й наскільки у вступній студії маю торкатися й текстів дум, про се треба буде мені конечно порозумітися із Катериною Михайлівною”*, — пише 30 вересня 1930 р. (лист № 49).

* Див. прим. 32.

Одночасно він видає у Львові етнографічний збірник “Народні пісні з галицької Лемківщини” і “Збірник праць присвячений пам'яті Володимира Гнатюка”. “Сердечно дякую за збірник на честь Гнатюка, як і за попередню капітальну Вашу збірку Лемківських Пісень. Монументальна праця!” — захоплено стверджує М. Грушевський 27 липня 1929 р. (лист № 34).

У той же час Ф. Колесса, як уже згадувалось, бере участь у I та II Міжнародних конгресах народного мистецтва в Празі (1928) і Антверпені (1930), у I конгресі слов'янських філологів у Празі (1929). Виступи вченого на цих та інших міжнародних форумах публікуються в закордонних виданнях німецькою, англійською, французькою, чеською, польською, болгарською мовами. Він чудово усвідомлював значення участі українських учених в науковому житті Західної Європи: “[...] такі міжнародні наукові конгреси мають чимале значіння для престижу української науки”, — писав 11 вересня 1930 р. К. Студинському про II інтернаціональний конгрес народного мистецтва в Антверпені і Лісжі⁴.

Ще одна цікава, дуже важлива з наукового боку і донині остаточно не з'ясована тема — історія виникнення і доля двох праць Ф. Колесси: “Українські похоронні голосіння” і “Вірування про душу й загробове життя в українській похоронній і поминальній обрядності”. Ці роботи неопубліковані, вони не згадуються у досі відомих джерелах. Лише С. Грица в ряді недрукованих праць ученого останньою позицією ставить “роботу про голосіння”⁵, себто першу з них. Але саме ці праці, а особливо друга, обговорюються майже в половині листів 1927—1931 рр.: з сорока трьох листів цього періоду вони виступають у двадцяти (№ 15, 16, 33, 38, 41—56).

Ці роботи взаємопов'язані, вони у якійсь мірі доповнюють одна одну, бо розкривають одну сферу духовного життя нації в ширшому охопленні. Разом з тим це два різні, самостійні дослідження, що розглядають проблему з різних сторін, висвітлюють дві грані одного. До речі, тема “Голосіння”, що представлена у першому дослідженні самостійно, як основна, виступала раніше в контексті інших праць ученого⁶.

Унаслідок поглиблення роботи над темою “Українські похоронні голосіння”, розкриття специфіки української похоронної обрядності і її зв'язків із старослов'янською та литовською міфологією, проникнення у сферу духовного і матеріального (як зовнішній прояв цього — власне похоронні голосіння) виникла праця “Українські народні вірування про душу й загробне життя”. Цей первісний варіант назви, що

⁴ Центральний державний історичний архів України у Львові, ф. 362, оп. 1, спр. 316, арк. 45.

⁵ Колесса Ф. Бібліографічний покажчик праць і критичної літератури. Комісія бібліографії і книгознавства НТШ. Науково-довідкові видання. Серія I. Бібліографія.— Т. 2: Передмова.— Львів, 1992.— С. 4.

⁶ Українські народні думи у відношенні до пісень, віршів і похоронних голосінь // Записки НТШ.— 1920.— Т. 130.— С. 1—18; 1921.— Т. 131.— С. 1—63; 1922.— Т. 132.— С. 1—64. Окр. видання: Про генезу українських народніх дум (Українські народні думи у відношенні до пісень, віршів і похоронних голосінь).— Львів, 1921.— 144 с.; Речитативні форми в українській народній поезії. Присвячено преславній пам'яті Лесі Українки // Первісне громадянство.— 1927.— Вип. 1—3.— С. 60—113; Окр. відбиток: К., 1927. I. Заговори, обрядові промови, жебранки, голосіння. II. Думи.

фігурує в рукописі й машинописі з датою 28 жовтня 1930 р.*, був змінений автором і остаточно викристалізувався у назву "Вірування про душу й загробове життя в українській похоронній і поминальній обрядності" (лист № 55 від 1 січня 1931 р.).

Від самого початку першу з цих робіт (другої ще не було) автор планував помістити у "Первісному громадянстві" К. Грушевської. Однак після виголошення у грудні 1929 р. у Києві реферату "Голосільні мотиви в українських народніх піснях" він відчув потребу глибшого опрацювання теми, ширшого охоплення її, а далі, як наслідок цього, було написано дві унікальні за змістом і глибиною розкриття матеріалу праці.

З огляду на складність схоплення основної лінії виникнення цих робіт, яка була зрозуміла обидвом респондентам, а для непосвяченого читача губиться у цьому доволі об'ємному листуванні, вважаємо доцільним відтворити її основні етапи.

З листів Ф. Колесси:

"Перед виїздом на засідання ВУАН я дуже поспішно виготовляю Працю про мотиви похоронного голосіння, щоби поспіти на час і хоч я її зреферував у Києві, всеж таки перед відданням до друку бажав [би] ще ліпше обгрунтувати звязок голосінь із похоронними обрядами й давніми віруваннями і зібрати ще більше паралель" (№ 42 від 25 січня 1930 р.).

"В тракті роботи показалася потреба основної пе[ре]рібки праці, яку я бажав би поєднати із здобутками Вундтових дослідів [...]" (№ 43 від 17 лютого 1930 р.).

"Моя праця для "Перв[існого] Гром[адянства]" розрослася в дві спорі студії. Говорючи про звязок мотивів похоронного голосіння із передхристиянськими віруваннями — я всюди почував недостачу твердого ґрунту, якого в сій ділянці не дає наша етногр[афічна] література, дуже багата на сирий, але зовсім не системізований і непояснений матеріал. Щоби дати належне обгрунтування моім тезам, я мусів написати окрему студію про душу й загробове життя в укр[аїнських] народ[ніх] віруваннях, спираючись на дослідів Вундта, [...], Мурка і и[нших]. Притягнувши все найважливіше з укр[аїнської], російської, польс[ької] й німецької наукової літератури, я всеж таки не встиг усього вичерпати. [...] Другу студію — "про мотиви похоронного голосіння в укр[аїнських] народніх піснях" — змінив я й основно доповнив, точніше сказати, написав на ново. Усе те забрало майже 4 місяці тяжкої праці — але й піднесло вартість моєї студії [...]" (№ 44 від 30 березня 1930 р.).

"В останніх часах я одержав книжки, за якими шукав від довшого часу, і тепер не міг лишити їх без використання для моєї праці [...] За те вийшла окрема велика робота, яка [...] добре буде підходити під напрямок "Перв[існого] громадянства": література предмету — дійсно необсяжної ширини [...]" (№ 45 від 5 травня 1930).

* Родинний архів Ф. Колесси у Львові. Неопубліковані праці.

“Для моєї праці про похор[онну] обрядність добре було б дати заголовок: “Вірування про душу й загробове життя в українській похор[онній] й поминальній обрядності” (№ 55 від 1 січня 1931 р.).

І врешті з листа М. Грушевського від 11 січня 1931 р. (№ 56): “Праця Ваша про загробове життя одержана і піде мабуть ціла в II вип[уск] Перв[існого] Гром[адянства] 1930 [р.]”.

Отож, дослідження було завершено і віддане до друку. Воно забрало в автора більше року напружених творчих зусиль. Однак опубліковане не було: загубилося в завірюсі терору, насильства, зла. І не побачило світу донині, хоча минуло 65 років — ціле людське життя*.

Чекають видання й інші вагомі праці вченого, серед них — “Історія української етнографії” у двох томах, “Початки козацького епосу. Творці і співці дум”, де досліджується проблема генезису епосу-дум, “Український фольклор” (цикл університетських лекцій), “Великодні пісні і забави українського народу в західних областях України”, так звані “гаївки” — студія, де викладені питання синкретизму ранньої стадії слов'янської музики, історичного розвитку народної поезії та її ритмічної форми. Особливої уваги заслуговує незакінчене дослідження, над яким учений працював до останніх днів життя, — “Залишки билинного епосу в українському фольклорі”. Ця робота порушує проблеми українського дружинно-лицарського епосу в контексті міжслов'янських фольклорно-тематичних зв'язків, вона накреслює подальші шляхи розвитку цієї теми.

Докладного вивчення з метою повнішого висвітлення біографії та діяльності Ф. Колесси вимагають його зв'язки з Заходом і Сходом. Цьому, безсумнівно, сприятиме публікація листування ученого з І. Кроном, Г. Мерсманом, К. Мошинським⁷, І. Краєм, І. Полівкою, М. Гайворонським, К. Грушевською, А. Лободою, М. Азадовським⁸, Ю. Соколовим, Д. Зеленіним та іншими.

У підсумку додамо, що видання спадщини Ф. Колесси у чотирьох томах⁹ є далеко неповним, а деяка тенденційність висвітлення її, продиктована об'єктивними причинами, сьогодні вимагає перегляду.

Науково-творча діяльність Ф. Колесси дає право нащадкам назвати його класиком української фольклористики. Концептуальні засади багатьох важливих праць ученого мають величезні потенційні можливості для розгортання поважної дослідницької роботи, вони відкривають перспективи її напрямків у розв'язанні багатьох проблем у галузі етномузикознавства і народознавства. Однією з них є сфера міжслов'янських фольклорних зв'язків, та ділянка, у якій Ф. Колесса досяг вершин, що вивели його на міжнародний рівень, а з ним — і українську

* У родинному архіві Ф. Колесси зберігається 2-й примірник машинописного тексту цієї праці.

⁷ Опубліковано вибірково 6 листів: Грица С. Й. Листи К. Мошинського до Ф. Колесси // Слов'янське літературознавство і фольклористика. Республіканський міжвідомчий збірник.— К., 1973.— Вип. 8.— С. 110—122.

⁸ Опубліковано листи Ф. Колесси М. Азадовському: Из писем М. К. Азадовского (1912—1941) / Публ. Л. В. Азадовской // Из истории русской фольклористики.— Л., 1978.— С. 261—262, 265, 266—270.

⁹ Колесса Ф. М. Мелодії українських народних дум.— К., 1969.— 591 с.; Музикознавчі праці.— К., 1970.— 592 с.; Фольклористичні праці.— К., 1970.— 414 с.; Музичні твори.— К., 1972.— 456 с.

науку. Тому слова великого знавця народної музики, визначного композитора ХХ ст. Б. Бартока, головуючого на II інтернаціональному конгресі народного мистецтва в Антверпені, можна трактувати як один з виявів офіційного міжнародного визнання українського вченого: "Панове делегати! Встанемо на честь одного з найбільших слов'янських етнографів Філарета Колесси!"¹⁰

* * *

Із 34-х листів Ф. Колесси оригінальними є 18. Це листи, написані між 18 червня 1901 р. і 1 січня 1913 р. та 24 липня 1927 р. і 17 грудня 1927 р. Решта 16 листів — чернетки, які зберігаються у родинному архіві Філарета Колесси у Львові. Їх крайні дати: 14 січня 1928 р. і 31 березня 1931 р. Два листи наявні в оригіналі і чернетці: від 24 липня 1927 р. і 17 вересня 1927 р. У цьому зібранні опубліковані оригінали. Лист № 53 (чернетка № 16) без дати. Однак немає сумніву, що час його написання — середина грудня 1930 р. На це вказує зміст листів № 52 від 3 грудня 1930 р., № 54 від 21 грудня 1930 р. і № 55 від 1 січня 1931 р.

Оригінальні листи писані на білому папері більшого формату, чернетки — переважно на картках або уривках карток з учнівських зошитів, пролінійованих, з полями, на деяких з них — учнівські завдання з коректою та оцінкою Ф. Колесси, професора Академічної гімназії у Львові. Чернетки писані синім і чорним чорнилом та олівцем (відповідно 10, 4, 4). На більшості чернеток вказаний адресат: "До Грушевського" (7), "Грушевський" (2), "Грушевс." (2), "М. Грушевський" (1), "До проф. Грушевського" (1), "До Грушевського акад." (1).

Усі 23 листи М. Грушевського — оригінальні. З них дев'ять писані на білому непоштовому папері, підбраному відповідно до обсягу текстів; лист від 2 червня 1913 р. — на фірмовому бланку "Археографічна Комісія Наукового Товариства ім. Шевченка, Львів, ул. Супінського 17" та з перекладом німецькою мовою; лист від 27 липня 1929 р. — на фірмовому бланку "Н.К.О.—У.С.Р.П., Історична секція при Українській Академії Наук, Українсько-Молдавська Комісія, Київ, Короленкова, 35"; 12 листів писані на звичайних поштових картках.

Десять листів М. Грушевського не мають дати. Однак чітко відбиті поштові штемпелі, на яких вказана дата відправлення, орієнтують на приблизний час їх написання. Це такі листи: № 20 від 10 грудня 1927 р., № 23 від 20 січня 1928 р., № 24 від 28 січня 1928 р., № 25 від 16 березня 1928 р., № 28 від 12 липня 1928 р., № 30 від 18 жовтня 1928 р., № 39 від 19 листопада 1929 р., № 41 від 23 січня 1930 р., № 52 від 3 грудня 1930 р., № 54 від 21 грудня 1930 р.

З листів М. Грушевського збереглися конверти. Їх є дев'ять. Два листи — від 2 червня 1913 р. і без дати (№ 40) — без конвертів. Вони, очевидно, були передані М. Грушевським для вручення адресатові третіми особами: перший — у Львові, в час, коли М. Грушевський очолював НТШ; другий писаний, ймовірно, у кінці листопада чи на початку грудня 1929 р. під час перебування Ф. Колесси у Києві.

Ксеня КОЛЕССА

¹⁰ Письма Бела Бартока Філарету Колессе / Вступ. стаття і примеч. Д. Колессы-Залеской // Советская музыка.— 1961.— № 1.— С. 85.

ДОДАТОК

№ 1

До Михайла Грушевського

Стрий, 18/VI 1901 [р.]

Високоповажаний Пане Професор!

Радо спішу на зазив Товариства¹, щоби переглянути мельодії зібрані о[тцем] Бажанським². В п'ятницю приїду по полудни до Львова на пробу Бояна³, відтак в суботу рано гадаю поскочити до Сорок⁴. Про се повідомляю рівночасно паню Озаркевичеву⁵ в Городку.

Єще в р[оці] 1895 їздив Остап Нижанковський⁶ до Сорок, щоби виднати материяли пісенні зібрані о[тцем] Бажанським для Комітету, що тоді був завязав ся маючи на меті видаванє народних пісень⁷, та переговори не довели до нічого, бо о[тець] Бажанський має свій особний спосіб записуваня пісень, неузнаючи тактів музичних, і ніяк не хотів згодити ся на се, щоби сі пісні видавати звичайним загально прийнятим нотним письмом. Притім пісенний материял зібраний о[тцем] Бажанським має бути змодифікований і понатяганий відповідно до його теоретичних поглядів висловлених у знаних розвідках⁸. Колиб се була правда, то збірка о[тця] Бажанського немаючи етнографічної вірности, має хиба лиш дуже релятивну вартість. Знаючи усе те я немаю великої надії на успіхи із моєї місії,— а всеж таки годить ся поїхати і провірити сесю дуже богату збірку.

Може буду мати нагоду особисто здати справу Високоповажаному Пану Професорови із моєї поїздки.

Остаюсь з глибоким поважанєм

Ф. Колесса.

Центральний державний історичний архів України у Києві (далі — ЦДІА України у Києві), ф. 1235, оп. 1., спр. 543, арк. 1—2. Автограф.

№ 2

До Михайла Грушевського

Стрий, 0[ня] 15/VII 1901 [р.]

Високоповажаний Пане Професор!

Великий навал шкільної праці, як се звичайно буває при кінци курсу, став мені у перешкодї, що я скорше не доніс про те, як представляє ся збірник пісень о[тця] Бажанського.

По вказівках Високоповажаного Пана Професора я повідомив паню Ол[ьгу] Озаркевичеву з Городка про свій намір відвідати о[тця] Бажанського в Сороках.

О[тець] Бажанський довідавши ся про те приїхав сам до Львова і привіз із собою свій кольосальний збірник, що містить ся у кільканайцяти грубих томах. Судячи по списі пісень і їх упорядкованю — збірник сей містить у собі дуже вичерпуючий пісенний материял з усіх сторін руської Галичини; своїм збірником обняв о[тець] Б[ажанський] також усі доси видані збірки наших галицьких пісень з мелодиями, передовсім збірку Кольберга "Рокисіє"⁹. Другі пісні записував або сам о[тець] Б[ажанський], або ему достарчували записок всілякі більше і менче музикальні люди,— і на вірність усіх тих записок як що до тексту так і що до мелодії не все можна полагати.

Нема також певности, чи навіть записки других осіб вірно передані у збірці о[тця] Бажанського. Ост[ап] Нижанковський говорив мені отсе, що пісень, які дав був о[тцю] Бажанському просто не пізнавав опісля у самім збірнику за змінами, які поробив у них о[тець] Б[ажанський] відповідно до своїх теоретичних поглядів.

Колиж О[стап] Нижанковський попросив, щоб о[тець] Б[ажанський] показав його оригінальні записки,— сказав о[тець] Б[ажанський] що ті записки попалив.

Між піснями зібраними о[тцем] Б[ажанським] знаходять ся незнані доси мелодії, правдиві перлини нар[одної] музики — коби лиш не було сумніву що до вірности записок. Щобиж сяк так переглянути сей великий збірник, требаби його довший час мати у себе,— а о[тець] Б[ажанський] ніяк не хоче на се пристати, щоб дати збірник у чужі руки хоч на день. Маючи деякі сумніви що [до] вірности етногр[афічних] записок о[тця] Б[ажанського] я не важив би ся сам один брати на себе одвічальність поручаючи збірник до виданя товариству, чи відраджуючи. Я конче хотів би у спілці з яким другим музикальним чоловіком (прим[іром] з Ост[апом] Людкевичом¹⁰) зробити оцінку збірника о[тця] Б[ажанського] під зглядом музикальним. Що до текстів — мусів би бути який другий рецензент (Д[окто]ч Франко, чи п[ан] Гнатюк¹¹). Що до тактів, тонацій (котрих справедливо впрочім не узнає о[тець] Б[ажанський] в пристосованю до наших нар[одних] пісень, ідучи за Сокальським¹² і другими теоретиками) і всяких прикрас, котрі о[тець] Б[ажанський] нотує доданими дрібними нотками,— ми широко про се говорили і порозуміли ся на стілько, що такти і тонації можна би значити в скобках, а прикраси бодай в части нотувати грубими нотками, т[о] з[начить] втягати їх до властивої мелодії (бо о[тець] Б[ажанський] узнає лиш схему мелодії). О[тцю] Бажанському ходить о скорє порішенє справи і в разі згоди Товариства на видаванне збірника, давав би його о[тець] Б[ажанський] лишень частями (не всі томи разом).

Желаю Високоповажаному Пану Професорови
веселих ферій і остаюсь з глибоким поважанем
Ф. Колесса

№ 3

До Михайла Грушевського

Самбір, д[ня] 1. грудня [1]905 [р.]

Високоповажаний Пане Професоре!

Не одержавши доси від Наукового Товариства ніякої звістки в справі моєї праці про ритміку українських народних пісень¹³ осмільяюся пригадати Високоповажаному Пану Професорови мою просьбу о ласкаве заряджене, щоб згадана праця була зрецензована по можности до початку грудня.— Мені дуже багато залежить на тім, щоб як найскорше довідати ся, чи і коли буде моя праця друкована в Записках; томуж, гадаю, Високоповажаний Пан Професор певно не подивують ся, що я починаю вже допитувати ся про вислід рецензиї. Не відношу ся в тій справі безпосередно до В[исоко]п[оважа]ного П[ана] рецензента, бо-ж і немав я нагоди бувши послідного разу у Львові говорити з Д[окто]ром Франком, хоч і шукав за ним в Товаристві.

Знаючи, що Високоповажаний Пан Професор немають часу на дрібну кореспонденцію, я прошу лиш о ласкаве подане відомости або принагідно через брата мого¹⁴, або через секретаря секції.

Остаюсь з глибоким поважанем

Ф. Колесса

ЦДІА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 543, арк. 5—5 зв. Автограф.

№ 4

До Михайла Грушевського

Самбір, д[ня] 18. I. [1]906 [р.]

Високоповажаний Пане Професоре!

Відповідно до того, як зобов'язавсь я достарчити рукопись до 20го січня в такім об'ємі, щоб вистарчила на 1 1/2 до 2 аркушів друку — присилаю отсе першу часть моєї праці змінену відповідно до вказівок В[исоко]п[оважа]ного Д[окто]ра Франка¹⁵; і так викинув я загальну характеристику людвої ритміки, щоб єї у зміненій формі дати на кінець розвідки, а натомість подав передмову, в якій вказав на науковий матеріял і поділ моєї праці, на єї задачу і питання які лучать ся з мою темою.

Доповнив я також в дечім вискази про студії Сокальського і Вольнера¹⁶.

Далеко більші зміни і доповнення переводжу в інших частях праці, і то не лиш по вказівкам Д[окто]ра Франка, але й користуючись новими матеріялами, яких мені достарчив брат.

Колиб заходила потреба, то я зараз-же на жадане Високоповажаного Пана Професора можу надіслати і другу частину праці, яку вже викін-

чую, але незнаю, чи добре булоб єї переривати, коли не змістить ся у сьому томі Записок.

Маю ще одну просьбу: щоб Високоповажаний Пан Професор були ласкаві зарядити присилане мені бодай одної коректи, коли вже праця почне друкувати ся: відома річ, що ніхто так старанно не переведе коректи, як той, що його-ж і праця.

Остаюсь з глибоким поважанем
Філ. Колесса

ЦДІА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 543, арк. 6—7. Автограф.

№ 5

До Михайла Грушевського

Самбір, д[ня] 3. II. [1]906 [р.]

Високоповажаний Пане Професоре!

Небавом вийде певно перша книжка Записок за 1906. р[ік], а що моя праця потягне ся через кілька чисел, тож осьмілюю ся просити, щоб Високоповажаний Пан Професор були ласкаві дозволити на друковане відбитки, щоб уся праця могла опісля вийти осібною книжкою, на чім мені дуже багато залежить.

Колиб рішене в сій справі належало може до виділу Наук[ового] Товариства, то я вношу отсе просьбу на руки Високоповажаного Пана Професора.

Не моя річ судити, чи ся праця заслугує на таке видане, щоб уможливити єї читане ширшому кругови,— та сподіваю ся, що наклад, в таких разях невеликий, верне ся Товариству.

В протягу лютого пришло для “Записок” дальші готові вже части моєї праці, які я значно доповнив і переробив.

Остаюсь з глибоким поважанем
Філ. Колесса

ЦДІА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 543, арк. 8—8 зв. Автограф.

№ 6

До Михайла Грушевського

Самбір, д[ня] 19. IV. [1]906 [р.]

Високоповажаний Пане Професоре!

Завтра рано висилаю дальшу часть моєї праці, що вистане найменче на три аркуші друку. Дуже перепрашаю за опізнене в присилці рукописи: вийшло воно мимо найбільшого стараня з моєї сторони, щоб справити ся з роботою на час. Я старав ся конечно використати ще нові книжки — тимчасом зайшли тут такі події, що на якийсь час зовсім унеможливили

мені спокійну роботу (вибухли дуже сильні антагонізми між українською а польською і москвофільською молодіжю).

Дуже мені прикро, що II том Записок¹⁷ вийшов без моєї розвідки. Службова неволя зробила мене несловним; нехай Високоповажаний Пан Професор будуть ласкаві вибачити мені сим разом і я вже певно ніколи не допущу щоб на мене спав такий закид.

В отсій часті праці, яку отсе висилаю, поробив я дуже значні зміни і доповнення, як видко із поданого змісту.

Дальші часті не вимагають вже такої перерібки, отже се дає мені певність, що успію решту рукописи на час надіслати.

Остаюсь з глибоким поважанєм

Ф. Колесса

ЦДДА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 543, арк. 9—9 зв. Автограф.

№ 7

До Михайла Грушевського

Самбір, д[ня] 20. IV. [1906 р.]

Високоповажаний Пане Професоре!

Єще раз перепрашаю дуже за опізнене в присилці рукописи, що вийшло мимо моєї найщиршої волі.

З дальшими частями праці вже не спізню ся, хочбим мав увільнити ся на якийсь час від школи¹⁸. Впрочім сі часті не вимагають вже значних змін.

Остаюсь з глибоким поважанєм

Ф. Колесса

ЦДДА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 543, арк. 10. Автограф.

№ 8

До Михайла Грушевського

Самбір, д[ня] 11. V. [1906 р.]

Високоповажаний Пане Професоре!

Отсе осмілюю ся предложити на руки Високоповажаного Пана Професора просьбу, щоб з фондів Наукового Товариства виплачено мені ремунарацію за три частини моєї праці про укр[аїнську] людову ритміку, з яких надруковано уже 5. аркушів з горою, а надто достарчив я рукопись на 1^{1/2}. аркуша.

Дуже вдячний буду Високоповажаному Пану Професорови, коли уже в короткім часі зможу покористувати ся сею ремунарацією.

Остаюсь з глибоким поважанєм

Філярет Колесса

ЦДДА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 543, арк. 11. Автограф.

№ 9

До Михайла Грушевського

Бориня (коло Турки)¹⁹
д[ня] 18. VIII. [1]906 [р.]

Високоповажаний Пане Професор!

Немаючи певности, чи Високоповажаний Пан Професор тепер у Львові вислав я дальшу (четверту) часть моєї праці під адресою Заряду друкарні Наук[ового] Товариства з тим, щоб задержано рукопись до дальшого зарядження Високоповажаного Пана Професора.

Отсю частину, обчислену на 4¹/₂ аркушів друку переробив на основно, особливо що до укладу, доповнивши і пояснивши у вступі те, що вимагало доповнення і пояснення, а скоротивши в цитатах.

Послідня частина сеї праці (про відношене укр[аїнської] люд[ової] ритміки до книжної версифікації)²⁰ враз з додатком про людovu ритміку Словян займе три аркуші друку з горою.

Від часу як я одержав свою рукопись до перероблення (в грудні 1905) — працюю майже без перерви над тим предметом, визискуючи кожду свободну хвилину і усі ферії; та моя тема така обширна, що трудно її одною роботою в усіх деталях обняти і вичерпати; до тогож я стараюся виповнити свою задачу як найсовіснійше, отже мимо найщиршої волі неміг я доставити Науковому Товариству цілої рукописи до сего часу.

Послідня частина крім дрібних доповнень не вимагає ніяких змін: її сподіваюся небавом надіслати.

Остаюсь з глибоким поважанем

Філ. Колесса

ЦДІА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 543, арк. 12—13. Автограф.

№ 10

До Михайла Грушевського

VIII. Langegasse 64. Т. 17. Відень,
д[ня] 29. X. [1]906 [р.]

Високоповажаний Пане Професор!

Посилаю отсе послідну (п'яту) главу моєї праці враз із приміткою про паралельні розміри стиха в народній поезії Словян. Ся примітка належить до IV^{тої} глави, як її закінчене²¹: нехотячи надто обтяжувати тексту розвідки дрібними увагами під лінійкою я зібрав їх в одну більшу цілість, що разом дає перегляд пісенних форм в народній поезії поодиноких народів словянських. (Займе не більше як 4—5. карток дрібного друку.) Однакж, колиб Високоповажаний Пан Професор уважали за відповіднійше не переривати тексту розвідки і умістити примітку на самім кінці, т[о] е[сть] по V^{тій} часті, то — гадаю — можна се вчинити без шкоди для цілоти.

В усякім разі сю примітку — по моїй думці — требаб друкувати дрібними черенками.

Послідня глава моєї праці враз із приміткою і недрукованою частиною IV^{тої} глави займе — гадаю — не більше, як 4. аркуші і ще може зо 2. картки. Супроти того я осьмілюю ся просити, щоб Високоповажаний Пан Професор були ласкаві дати місце по можности усему тому материялови в последньому томі Записок за сей рік, щоб уже не розбивати сеї праці на два річники.

Також прошу о ласкавий привіл на виплачене мені ремунації від Товариства за надруковані уже части.

Я записав ся як надзвичайний слухач на віденському університеті²² і рішив ся провести більшу часть мого урльопу у Відни, щоб і дальше працювати у визначеному напрямі.

Єще раз перепрашаю Високоповажаного Пана Професора за усі поневільні опізнення в достарченю поодиноких частий рукописи; та я старав ся по мойому найліпшому розуміню сповнити свою нележку задачу і відповісти усім вимогам рецензій: в протягу сих 9. місяців я обробив працю зовсім на ново і використав цілий ряд нових жерел.

Остаюсь з глибоким поважанем
Філярет Колесса

P. S. Рукопись посилаю під адресою заряду друкарні Наукового Товариства, бо немаю певности, чи моя посилка застане Високоповажаного Пана Професора у Львові.

ЦДДА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 543, арк. 15—16 зв. Автограф.

№ 11

До Михайла Грушевського

24. XII. [1]909 [р.]

Високоповажаний Пана Професор!

Посилаю отсе рецензію для Вістника²³, котру я старався удержати в означених рямцях а zarazом перепрашаю за кількодневе опізнене, що вийшло мимо моєї найліпшої волі.

Остаюсь з глибоким поважаннем
Філярет Колесса

ЦДДА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 543, арк. 27. Автограф.

№ 12

До Михайла Грушевського

У Львові, д[ня] 8. XII. [1]910 [р.]
ул. Голумба²⁴ 7. II.

Високоповажаний Пана Професор!

XIII. том материялів до укр[аїнської] етнольоґії уже на укінченю. Мені дуже залежить на скорім його виданю не лише для того, що друк уже за довго тягне ся (від весни 1909. р.) але ще й тому, що перед випуценем

сего збірника я не можу виїхати зі Львова, тимчасом мій урльоп, уділений для студій, уже кінчить ся небавом. Через те я й осмілюю ся просити, щоби Високоповажаний Пан Професор були ласкаві по можности скоро прислати апробату на передмову із зазначенем, чи в заголовку на титуловій картці “Мельодії укр[аїнських] нар[одніх] дум” має бути “часть I” чи може “серія I.” або “том I”²⁵.

Обрахувавши ся тепер із силами і часом я рішив ся по неволі відказати ся від написаня короткої історії укр[аїнської] музики для Укр[аїнської] Енциклопедії — хоч як мені се прикро приходить особливо з огляду на особу акад[еміка] Шахматова²⁶ і прогаяних кілька місяців часу, в яким хтось другий міг уже написати сю статю, коли я був занятий виданем дум і писанем вступної студії.

Сими днями вишлю акад[еміку] Шахматову друковані матеріяли для пізнаня галицько-руської музики новітших часів і укр[аїнської] музичної етнографії.

Остаюсь з глибоким поважанем
Філярет Колесса

ЦДІА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 543, арк. 28—28 зв. Автограф.

№ 13

До Михайла Грушевського

У Львові, д[ня] 1. I. 1913 [р.]

Високоповажаний Пане Професор!

Перепрашаючи за мале опізнене, яке вийшло з причин від мене незалежних, посилаю отсе для Л[ітературно-] Н[аукового] Вістника мою статю про “народний напрям в творчости М[иколи] Лисенка” з просьбою, щоби я міг одержати з 30. примірників т[ак] зв[аної] “надбитки”^{*} моєї статі.

Прошу також о ласкаве поміщене моєї статі *рівночасно* із статєю Д[окто]ра Людкевича, так як оба реферати були одногож вечера виголошені²⁷.

Желаючи Високоповажаному Пану Професорови
веселих свят остаюсь з глибоким поважанем
Філ. Колесса

Р. С. Некрольог Лисенка²⁸ сими днями викінчу.

ЦДІА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 543, арк. 29. Автограф.

^{*} Тут і далі виділено в оригіналах листів.

№ 14

До Філарета Колесси

2/VI. [1]913 [р.] н[ового] с[тилю]

Високоповажаний Пане Професор!

Етнол[огічні] мат[еріяли] т[ом] XIV²⁹ мусить вийти в кождім разі до загальних зборів і бути внесений в виказ видатків наукових видань. Прошу Вас, В[исоко]п[оважний] Пане Професор, для провізоричного обчислення зараз дати знати п[анові] Дир[ектору] Возняку, які розміри буде мати Ваша п[е]редмова, і до кінця сього тижня передати її до друку. Друкарня і так уже досить чекала і нагадувала — далі не можна відкладати ніяк, самі знаєте. З глибоким поважанням

М. Грушевський

Родинний архів Філарета Колесси у Львові Листи М Грушевського, № 1, с. 1 Автограф Лист писаний на бланку: Археографічна Комісія Наукового Товариства ім. Шевченка, Львів, ул. Супінського 17.

№ 15

До Михайла Грушевського

У Львові, д[ня] 24. VII. 1927 [р.]
ул. Голомба 7. II.**Високоповажаний Академику!**

Прошу прийняти мою сердечну подяку за листа з ласкавим запрошенням до співробітництва у Ваших наукових виданнях, що було від давна моїм горячим бажанням. Не знаю, як дякувати Вам, Високоповажаний Академику за Вашу ласкаву увагу для моїх праць та за щирю прихильність і охоту, піддержати мене серед теперішніх умов. Без огляду на се, чи здобуду я колинебудь почесний титул академіка — саму спроможність праці під Вашою кермою вважаю для себе високою академічною почесною й сильною моральною піддержкою, недостачу якої я відчував щораз то тяжче. Тепер спробую обійтись без лекцій по приватних заведеннях, які так мене абсорбували. Шкільна праця стає для мене такою тяжкою, що я покинувби її таки зараз, якби можна рахувати на сяке-таке забезпечення та якби не огляд на великі потреби родини; (син³⁰ покінчивши вже три роки музичної консерваторії в Празі, виїжджає тудиж після ферій на дальшу науку, а дочка³¹ вчиться фортепянової гри в Музичній Академії в Відні під рукою проф. Вайнгартена). Впрочім я вже вислужив 29 літ при гімназії і мені бракує лиш 2 літа до вислуги, бо вчисляються 4 роки університетських студій; отже сяк чи так не довго вже прийдесться мені служити.

Прошу передати від мене сердечний привіт Високоповажаній Катерині Михайлівній³²; високо ціню я праці Шановної Дослідниці й розумію добре їх велике значіння для здобуття ширших основ під розвиток українського фольклору.

Я охотно взявби участь у дослідчих працях над примітивною культурою, на скільки знадобилибся до того мої спеціальні студії.

Філарет Колесса. Фото. 1926 р.

Покінчивши вступну розвідку до лемківських пісень (мельодій) після ферій зараз же заберуся до праці над розвідками про сліди похоронних голосінь в українських народніх піснях і про українську народню музику як висшу фазу примітивного мистецтва. Притім мігби я дати рецензії на отсі нові видання: Bela Bartok: "Volksmusik der Rumänen von Maramures". München, 1923; тогож автора: "Das ungarische Volkslied". Berlin, 1925; Paul Eisner: "Volkslieder der Slaven". Leipz[ig], 1926.

Недавно (15/VII) я післав через акад[еміка] Студинського³³ до Ювілейного Збірника працю "Українські народні пісні в найновішій фазі свого розвитку"³⁴, яку прошу прийняти в присвяті як доказ моєї найглибшої пошани й вдячності для Вас Високоповажаний Академику; (на жаль через обмеження часом і розміром не встиг я притягнути ширшого матеріялу). Колиб ся праця не була відповідна для Ювілейного Збірника через те, що за обширна і містить дещо з сирого матеріялу, то прошу ласкаво зарядити її скорочення (н[а] пр[иклад] можнаб пропустити перших 13 сторінок, дещо з наведених примірів), або призначити її до якогось иншого видання з зазначеннем моєї присвяти.

Дуже бувби я вдячний за ласкаве повідомленне мене, які праці наукові з обсягу моїх студій крім наведених в попередньому листі булиб бажані для видань, що стоять під Вашою кермою.

Ще раз дякую за ласкаву память та пересилаючи сердечні поздоровлення остаюсь з найглибшим поважаннем.

Високоповажаний Катерині Михайлівній прошу передати від мене щирий привіт, Високоповажаний Пані Добродійці³⁵ низенький поклін.

Щиро відданий Ваш Філарет Колесса

P. S. Я тепер перебуваю на феріях в Зелемянці (почта Гребенів³⁶), де буду до кінця серпня. З висилкою листа мусів я здержатися до поїздки до Львова.

ЦДА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 543, арк. 21—22 зв. Автограф. Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи Ф. Колесси, № 1, с. 1—3. Чернетка.

№ 16

До Михайла Грушевського

Зелемянка, почта Гребенів
[дня] 8. VIII. 1927 [р.]

Високоповажаний Академику!

Не знаю, чи дійшов до Ваших рук мій лист, висланий 1.VIII, томуж переповідаю коротко його зміст:

Ще раз дякую сердечно за ласкаве письмо й почесне запрошення до співробітництва в наукових виданнях, що остають під Вашою кермою. Заразом прошу прийняти мою сердечну подяку за ласкаву посилку на рахунок моїх праць наукових, яку я одержав щойно перед тижнем, приїхавши на один день до Львова з Зелемянки (почта Гребенів), де перебуваю з родиною від 16.VII; буду тут до кінця серпня.

Покінчивши вступну розвідку до видання мельодій укр[аїнських] народ[ніх] пісень з Лемківщини, друкування якого саме тепер починається³⁷, зараз же в осени заберуся до виготовлення обіцяних праць: “Укр[аїнська] народ[ня] музика, як вища фаза примітивного мистецтва”, та “Відгомін похоронних голосінь в укр[аїнських] народ[ніх] піснях” і рецензій на Б. Бартокові видання румунських і мадярських народ[ніх] мельодій та П. Ейзнера “Volklieder Slaven” (1926)³⁸. І. С. Б[ист]рона “Wstęp do ludoznawstwa polskiego” (1926).

Прошу передати від мене сердечний привіт Високоповажаній Катерині Михайлівній, що так багато нового й цінного вносить в укр[аїнську] науку. Охотно взяв'би я участь у дослідчих працях над примітивною культурою, наскільки знадобилибся до того мої спеціальні студії.

Колиб моя праця “Укр[аїнська] народ[ня] пісня в найновішій фазі свого розвитку” не була відповідна для Юбилейного Збірника з огляду на більший обем і тому, що містить дещо сирого матеріялу, то прошу ласкаво зарядити її скороченне або уміщенне в якомусь іншому виданні.

Щиро дякую за друге Ваше письмо, яке я одержав із спізненням. Праці звязані з виданням лемківських пісень не дозволяють мені на відпочинок навіть в часі ферій, бо я бажавби, щоби сей збірник систематикою й науковим апаратом відповідав найновішим вимогам. Ще раз дякую Вам сердечно, Високоповажаний Академику, за Вашу ласкаву увагу й пам'ять про мене та здоровлю щиро й остаюсь з найглибшим поважанням

Щиро відданий Вам
Філярет Михайлович Колесса

P. S.: Чи мігби я по зниженій ціні одержувати “Україну”³⁹ й декотрі видання В[се]У[країнської] Академії Наук, та до кого требаби в тій справі звернутися? За ласкаву вказівку бувби я дуже вдячний.

ЦДІА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 543, арк. 23—24. Автограф.

№ 17

До Михайла Грушевського

17. IX. 1927 [р.]
Львів, ул. Голомба 7. II.

Високоповажаний Пане Професоре!

Приїхавши до Львова з гір застав я тут картку від В[исоко]п[оважа]ного Пана Професора, яка очевидно розминулася з другим моїм листом, писаним ще з Зелемянки. Тема про “робочу пісню” дуже підхожа для мене і я (трохи згодом) з великою охотою візьмуся за неї тим більше, як булоб можливо одержати ще й матеріяли, призбирані В[исоко]п[оважа]ною Катериною Михайлівною, про які згадується в картці.

Що до рецензії на “Первісне Громадянство”⁴⁰ — я мігби піднятися оцінки студії Квітки⁴¹ “Первісні тоноряди” та може ще деяких розвідок;

одначе є там також праці, до оцінювання яких не почуваю себе компетентним.

Щоб не було непорозуміння, я вже в листі з липня зазначив, що з огляду на приготування тому лемківських пісень я щойно в жовтні або падолисті зможу взятися до обіцяних праць і рецензій. Тепер входять в дорогу ще й приготування до "Свята пісні" (десь у половині падолиста), від якого неможливо мені відтягнутися так з огляду на "Наукове Тов[ариство] ім. Шевченка" як і "Просвіту"; та я радби передовсім виготовити реферат (про "стан укр[аїнської] народ[ньої] поезії на переломі XVII—XVIII. ст[оліть]) на київське "Свято пісні"⁴².

Филологічна секція призначила мене й д[окто]ра Макарушку⁴³ до делегації на се свято; та чи зможу я виїхати, се буде залежати в першій мірі від того, чи одержу паспорт, та чи зможу серед такого навалу праці в короткім часі виготовити реферат. В додатку — попрацювавши дуже інтенсивно цілий рік, навіть протягом цілих ферій почуваю тепер сильну перевтому і мушу дати собі бодай малу передишку, тим більше, що в гімназії я страшно перетяжений роботою, не одержавши ані відпустки, о яку просив, ані навіть знижки годин. Пізніше я хочу написати кілька слів про Максимовичів переклад "Слова о п[олку] Ігоревім".

Не знаю, чи булиб відповідні на Київське "Свято народ[ньої] пісні" реферати: "Характеристика лемківського діалекту музичного"⁴⁴, або: "Проблема порядкування народніх пісень по їх мелодичним признакам" (т[о] є[сть] про найновіші методи порядкування мелодій народ[ніх] пісень)? Перший з тих рефератів маю готовий, другий на половину готовий. Прошу прийняти мою сердечну подяку за ласкаве прислання на рахунок наукових праць 50 дол[ярів], які я одержав 1. серпня; радби я чим скорше їх відробити.

Колиб моя праця "Укр[аїнська] народ[ня] пісня в найновішій фазі свого розвитку" ішла до друку, то дуже просивби я о ласкаве прислання мені одноі коректи до переглянення.

Ще раз дякую щиро за ласкаву пам'ять та пересилаючи сердечні поздоровлення

остаюсь з найглибшим поважаннем
щиро відданий Вам
Філярет Колесса

ЦДА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 543, арк. 25—26 зв. Автограф. Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи Ф. Колесси, № 2, с. 4—5. Чернетка.

№ 18

До Філарета Колесси

21. XI. [1]927 [р.]

Високоповажний Філарете Михайловичу!

Було б пожадано отримати на письмі Вашу доповідь про з'їзд етнографів і географів⁴⁵, що Ви зробили у себе: в кн[игу] V "України" пішла доповідь д[окто]ра Кордуби⁴⁶, бажано було б в кн[игу] VI дати Вашу. В таким разі прошу прислати до 2-х тижнів.

Але так само треба б і статтю Вашу для “Первісного Громадянства”. Коли Ви зможете її прислати? Чи хотіли б з кінцем грудня почати друк, можете Ви до того часу поспіти?

Статтю читану Вами на засіданню 9. X я хотів би пустити в I кн[игу] “України” 1928 [р.], разом з усіма іншими читаними тоді.

Я чекав що Ви відізнаєтесь, і не написав скорше, думаючи, що се все певне, але тепер починаю трохи непокоїтись Вашим мовчаннем. Прошу ласкаво повідомити, як стоїть справа з тим усім.

Чи дійшли щасливо до Ваших рук книги тут полишені?

Щирі привіти від усіх!

Ваш М. Грушевський

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи М. Грушевського, № 2, с. 2—3. Автограф.

№ 19

До Михайла Грушевського

30. XI. 1927 [р.]

Високоповажаний Пане Професоре!

Повернувши до Львова мусів я негайно справитися з таким навалом шкільної праці, до якої долучилася ще дуже тяжка коректа лемківських мелодій — (по 2 аркуші нараз, бо се літографія) та приготування до тутешнього св'ята народної пісні, — що я щойно від тижня почав розглядатися в моїх наукових роботах та щойно тепер можу певніше означити час, коли успію їх надіслати. Отсими незвичайно некорисними для наукової праці обставинами й спричинена й моя мовчанка, за котру прошу ласкавого вибачення.

Тепер в першу чергу виготовляю для VI кн[иги] “України” доповідь про II з'їзд географів і етнографів, яку пришлю до двох неділей. В другій половині грудня пришлю для I кн[иги] “України” 1928 [р.] доповідь про укр[аїнську] народ[ню] пісню на переломі XVII—XVIII. в[іків], яку маю ще дечим доповнити і переписати на чисто.

До кінця грудня сподіваюся виготовити також обіцяне: рецензії про збірники народ[ніх] мелодій Бартока⁴⁷ й [.....немана], які мабуть найкраще годилибся для “Первісного Громадянства”. Маю вже в значній часті підготоваю розвідку на тему “які чинники впливали на витворування стилевих признаков і діалектичних відмін в укр[аїнській] традиційній т[ак] зв[аній] народній музиці”; одначе я з тої праці невдоволений — вона вимагає ще довшого часу для поглиблення.

Здавна приманюють мене укр[аїнські] народ[ні] пісні баладового змісту — монографічне оброблювання поодиноких пісень у звязку з билінними темами. Та серед теперішніх обставин не маю відваги братися за таку широку роботу, яку требаби розкладати на літа. Сама реєстрація баладових тем в укр[аїнській] народ[ній] поезії (се праця, яку треба би в першу чергу виконати, заким можнаб приступити до оброблювання поодиноких балад та виготовлення корпусу балад) — далаб трівку підста-

ву до певних висновків у різних напрямках — та се праця не під силу одному чоловікові, та ще такому що весь свій найкращий час мусить віддати школі, а для студій лишати лиш силою вирвані обломки. Тесаме можна сказати й відносно другої дуже приманчивої праці, до якої В[исоко]пов[ажаний] Пан Професор заохочують мене й Возняка, а саме праці над вишукуванням прототипів укр[аїнських] народ[ніх] пісень у польських, чесько-словацьких, німецьких і інших жерелах; таку працю требаб організувати на академічний лад розділивши поодинокі ділянки на більше число співробітників; та їх праця щойно по двох-трох літах підготовних студій, порівнянь і т. п. моглаб дати якісь результати — тимчасом житте вимагає негайного постачання матеріялів до друку, що не дає часу на спокійну, вдумчиву, розложену на довший час підготовку. От і тепер: січень і лютий 1928 [р.] я мушу присв'ятити викінченню тому лемківських пісень і виготовленню вступної студії — на скільки дозволять мені на се шкільні заняття. Одночасно мушу підготовлювати збірник для вшанування пам'яті В. Гнатюка⁴⁸ і вступну розвідку; підготувати мій реферат про лемківські мелодії до конгресової книжки — (на січень); зладити антологію народ[ніх] пісень у зв'язку із святом пісні. Щойно з весною мігби я взятися за робочу пісню або балядові теми — але саме тоді чекає мене підготовлення двох відділів VIII к[л]яси до матури..

Потішаюся лише тим, що після літніх ферій може вдасться мені вихлопотати передпенсійний урльоп для поратвання здоров'я.

З великою приємністю згадую про святочні дні перевед[ені] в Києві та прошу прийняти мою сердечну подяку за ласкаве приміщення мене в будинку Укр[аїнської] Академії Наук та за прихильність і уважливість якої зазнав я в Вашому шановному Домі; з окремаж прошу ласкаво передати мою подяку й низенькі уклони Високоповажаній Пані Добродійці і В[исоко]п[оважаній] Катерині Михайлівній. Нетерпляче ожидаємо тут появи Корпусу дум⁴⁹.

Здоровлю усім добром і остаю з найглибшим поважанням
щиро відданий Філярет Колесса

P. S.: Єсть у мене готовий реферат на 50 сторінок широкого письма про речитативну форму укр[аїнських] народ[ніх] дум — як продовження (друга недрукована частина) розвідки "Речитативні форми укр[аїнської] народ[ньої] поезії"; се резюме з моїх праць про думи — і не подає нічого нового. Чи мігби сей реферат до чогонебудь знадобитися у Вас?⁵⁰

Бувби я дуже вдячний за присланне до перегляду одної коректи з моєї праці призначеної до Ювильейного Збірника ("Укр[аїнська] народ[ня] пісня в найновішій фазі свого розвитку"). В частині, де бесіда про мову народ[ніх] пісень добре булоб узяти під лінійку уступ, що починається словами: "Пісенна мова виявляє часто граматичні форми неживані в поточній мові" - - - аж до речення: "в відміні - - - мною, тобою, тя, ся" — бо се лиш принагідні приміри, а не повний огляд старших форм.

Завдяки В[исоко]п[оважаному] Ф. Савченкови⁵¹ пощастило мені продати 200 примірників "Укр[аїнських] народ[ніх] дум", які одержав я був титулом авторського гонорару.

№ 20

До Філарета Колесси

[Київ, 10 грудня 1927 р.]*

Листа Вашого, В[исоко]п[оважний] Філарете Михайловичу, одержав. Чекаю звідомлення про візд і реферата про пісні як найскорше. З рецензіями можна чекати до кінця січня. Але бажано щоб у "Перв[існому] Громад[янстві]" була Ваша стаття. Катер[ина] Мих[айлівна] думає, і я з тим погоджуюсь, що Ви могли б дати до сеї книжки "Перв[існого] Гром[адянства]" всю Вашу працю: "Речитативні форми", не тільки другу частину: першу частину може доповните і розширите дещо, і додасте другу, зазначивши, що перша надрукована була в скороченню в "Sbornik"⁵². В сій книжці "Перв[існого] Гром[адянства]" є досить місця, Ваша праця може бути на 2—3—4 аркуші; але треба її вислати *не пізній* 10. І! Прошу відповісти чи згода. Від дружини і Кат[ерини] М[ихайлівни] привіти.

Ваш М. Грушевський

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи М. Грушевського, № 3, с. 4. Автограф. Поштова картка.

№ 21

До Михайла Грушевського

17. XII. 1927 [р.]

Високоповажаний Пане Професоре!

Прошу вибачити ласкаво, що я кілька днів припізнився з присланням звідомлення про візд: воно вийшло трохи ширше, і забрало мені трохи більше часу, як я сподівався. Я старався писати по можности звязно; та якби Редакції видавалося щось зайвим або невідповідним то можна счеркнути (н[а]п[риклад] заголовки менче інтересних рефератів).

Мій реферат про укр[аїнські] народ[ні] пісні вишло до кінця грудня⁵³.

Я охотно доповню мою працю про речитативні форми укр[аїнської] народ[ньої] поезії, а саме її першу вже надруковану частину, бож вона була подана в дещо скороченій формі — обчисленій на 20 минут читання; до тогож перша і друга частина (про форму дум) були подумані як одна цілість. Буду старатися прислати обі части до 10. І; та якби вийшло — з конечности — мале опізнення, то наперед прошу не гніватися.

Чи супроти того зможу я з рецензіями поспіти по кінець січня, — не можу тепер впевняти, бо мушу покінчити з томом лемківських пісень, що й розв'яже мені руки.

В своїм часі вислано Вам, Високоповажаний Пане Професоре, просьбу від Н[аукового] Т[овариства] Шевченка, щоб Ви були ласкаві дати яку статею до збірника для вшановання памяти пок[ійного] В. Гнатюка; я осмілююся ще раз пригадати сю просьбу. Друк збірника пічнеться в січні, в першу чергу підуть статті про матеріальну культуру, так що ще і в лютім бувби час прислати статтю, о що й від себе дуже прошу.

* Датовано за поштовим штампелем відправлення листа.

На бажання Високоповажаної Пані Добродійки і Ол. Косачевої зібрав я вокальні твори співані в Галичині в часах розбудження жіночого руху після виходу першого жіночого альманаха⁵⁴, й через канцелярію НТШ вислав сі ноти на адресу О. Косачевої через Історичну Секцію У[к-раїнської] А[кадемії] Н[аук]. Не знаю, чи дійшли сі ноти до рук адресатки. Посилку книжок і нот надану Істор[ичною] Секцією я одержав і прошу прийняти мою сердечну подяку.

Пересилаю низенькі уклони Високоповажаній Пані Добродійці й В[исоко]П[оважаний] Катерині Михайлівній та здоровлю сердечно й остаюся з найглибшим поважанням

Філярет Колесса

ЦДІА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 543, арк. 19—20. Автограф.

№ 22

До Михайла Грушевського

14. I. 1928 [р.]

В[исоко]п[оважаний] П[ане] Пр[офесоре]!

На вступі прошу о ласкаве вибачення за опізнення — що мені самому спричинило найбільшу прикрість. Прочу вірити, що вийшло воно без моєї вини і мимо моїх найбільших старань, щоб додержати речинця. Школа займає найкращий час рано, а пополудни коректура задач тяжить наді мною правдивою зморюю. До тогож багато часу забирає коректа лемк[івських] пісень, яку мушу справляти, щоб не переривати друкування тому. На добавок усього біди ще й розболіли мене зуби і мушу ходити до дентиста.

В мій реферат треба було вложити багато праці, щоб приспособити його до друку: сама матерія дуже трудна, що крок натикається чоловік на нероз[...]. питання, що вимагають дуже обережного трактування, й провірок і обгрунтування; до тогож праця розрослася значно, так що само переписання перших частин (менчої половини) зайняло мені повних кілька днів. Старався я писати дуже виразно. Цілу працю маю вже зовсім готову, тепер лиш переписую. Отже н[им] д[і]йде н[инішня] посилка, я тимчасом перепису другу (трохи більшу) половину праці — і пішла її найдалше до тижня.

Коли се лиш можливо, прошу дуже о ласкаве надсилення коректи. — без рукопису. Я буду старатися, щоб конечно до 1. лютого вислати реферати про речітативні форми. Одначе теперішнє спізнєнне [...].

З Новим Роком 1928 прийміть Високо[поважаний] Акад[емику] мої найсердечніші желання: щоби Ви покінчили щасливо позачинані й задумані праці; щоб у добрім здоровлю та життєрадіснім настрою потрудилися ще много-много літ на славу укр[аїнської] науки!

Здоровлю щиро усім добром та остаю з найгл[ибшим] пов[ажанням]
щиро відданий [Філярет Колесса]

№ 23

До Філарета Колесси

[Київ, 20 січня 1928 р.]*

Дорогий Філарет Михайлович!

Я одержав половину доповіді і чекаю кінця, прошу поспішити. Натомість з Речитатив[ними] формами можу чекати до 20 лютого. Прошу — не далі. Кілька день тому післано Вам 50 дол[ярів] в рахунок гонорару, прошу тим не журитись, коли відробите; я сподіваюсь, що Ви дочекаєтесь якоїсь постійної платні і тоді аванси з'амортизуються поволі.

Ваш щирий М. Грушевський

Чи дістали “Думи” Катер[ини] Мих[айлівни]?

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи М. Грушевського, № 4, с. 5. Автограф. Поштова картка.

№ 24

До Філарета Колесси

[Київ, 28 січня 1928 р.]*

Обидві частини В[ашої] праці одержав, дор[о]гий Ф[іларет] М[ихайлович], тепер буду чекати Речитативів, як Вам писав — час до 20. II а найдалше до 1. III. Рецензії як що зможете — на 15. III — які зможете.

Ваш М. Грушевський

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи М. Грушевського, № 5, с. 6. Автограф. Поштова картка.

№ 25

До Філарета Колесси

[Київ, 16 березня 1928 р.]*

Дорогий Філарет Михайлович!

II[-шу] частину дістав, дуже прошу поспішити з II[-ю], бо треба вже друкувати. Напишіть, прошу, Катерині Михайлівні, Ortman, Nieder Oshterreich, Sanatorium Wienerwald, який останній речінець збірника в честь Гнатюка⁵⁵, вона хотіла щось дати⁵⁵. Про нове видання “Ритміки” буду зондувати, але перше прошу подумати про тему для “Пер[вісного]

* Датовано за поштовим штемпелем відправлення листа.

Гром[адянства]" за р[ік] 1928, І[-й] випуск Перв[існого] Гром[адянства] за р[ік] 1928 хочемо почати друком в травні, просимо про се пам'ятати! Звідомленне про ІІ[-й] з'їзд вже видруковане.

Ваш М. Грушевський

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи М. Грушевського, № 6, с. 7. Автограф. Поштова картка.

№ 26

До Філарета Колесси

29. III. [1]928 [р.]

Високоповажний Філарете Михайловичу, прошу Вас поспішіть, поспішіть яко мога з докінченням В[ашої] статті про речитат[ивні] форми. Книжка ще складається, з дня на день можуть підійти до Вашої статті.

Ваш М. Грушевський

Родинний архів Філарета Колесси. Листи М. Грушевського, № 7, с. 8. Автограф. Поштова картка.

№ 27

До Філарета Колесси

7. IV. [1]928 [р.]

Дорогий Філарет Михайлович, прошу доконче поспішити [з] другою половиною Речитативів. Найдалше 20. IV прошу конче вислати, далі не можна чекати.

Ваш М. Грушевський

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи М. Грушевського, № 8, с. 9. Автограф. Поштова картка.

№ 28

До Філарета Колесси

[Київ, 12 липня 1928 р.]*

Сердечно жалуємо з такої нещасливої пригоди Вашої⁵⁶, дорогий Філарете Михайловичу! Сподіваємося і бажаємо як найскорше прийти до здоров'я! Що до тої справи тоя веду її в порозумінню з Климентом Вас[ильовичем], і я думаю, що Ви вийдете разом.

Ваш М. Грушевський

Будемо нетерпеливо чекати від Вас вісти про видужінне!

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи М. Грушевського, № 9, с. 10. Автограф. Поштова картка.

* Датовано за поштовим штампелем відправлення листа.

№ 29

До Михайла Грушевського

3. IX. 1928 [р.]

Від останньої звістки, яку я подав був про себе десь при кінці липня моя реконвалесценція поступила значно: тепер я вже пробую ходити спираючись то на кулю, то на палицю. Однак показалося що зложенне костий не було докладне, а через те й зрости ще за слабї; отже тепер треба енергійного лікування. В тій ціли я бажавби використати поїздку на Конгрес людového мистецтва 8—13/X, щоби в повороті з Праги вступити до Тренчина або Піщан⁵⁷ для курації. Та чи я спроможуся на такий виїзд, про се рішатимуть ріжні, незалежні від мене обставини. Поки що виїжджаю 6/IX на три тижні до Яремча, щоби трохи відпочити і отрястися від незвичайно прикрих переживань. В часі могого довгого лежання я приготував до друку тексти лемк[івських] пісень і написав вступну розвідку; та до докінчення тому багато ще недостає. Рівночасно друкується вже збірник для вшановання памяти Гнатюка, що дає багато коректорської роботи. Обох тих видань не можна вже довше відкладати. Ледви чи вспію що написати [на] ювил[ей] акад[еміка] Студ[инського] бож серед хвороби й не виходячи до бібліотек не можу починати якусь нову роботу. Се буде можливе щойно десь при кінци листопада, як зовсім видужаю на ногу і скріплю свої нерви. Отже прошу не брати мені за зле, що я не вспів прислати для Перв[існого] Гром[адянства] обіцяних рецензій. Урядового повідомлення про урльоп я ще й досі не одержав, хоч ніякої служби не сповною, бо не можу з дому виходити. Мені здається, що урльоп для порятовання здоровля ніяк не дасться погодити з поїздкою на довший час до Києва й науковою роботою в тамтешньому Інст[итуті] приміт[ивної] культури і се булоб можливе щойно при переході на пенсію — чого можу сподіватися в 1929 році.

Я вже вислужив 30 літ; до вислуги — 35 літ вчисляються й 4 літа універ[ситетських] студій — отже мені недостає вже не цілий рік — саме той, що тепер у вересні почався. Булоб шкода — ризикувати своїми правами до повної вислуги саме в сьому останньому році.

В усякому разі я бажавби знати, які обовязки евентуально призначувалисьби мені в Інст[итуті] Пр[имітивної] К[ультури] і чи не мігби я поки що сповняти тутки бодай частину сеї наукової роботи. Чи організація Інст[итуту] вже постановлена й затверджена?⁵⁸

Щиро дякую за ласкаву присилку Укр[аїни] III. і збірника За сто літ.

Чи вийшов уже том Перв[існого] гр[омадянства] за 1927 [рік]?

Чи зроблені відбитки з моїх розвідок, о котрі я просив?

Колиб ходило о вибір межі мною а Кв[іткою] — то і наукові кваліфікації і сталий осідок у Києві рішучо промовляють за останнім. Я не бажавби бути контркандидатом, а мігби бути хіба лиш помічником Кл[имента] Кв[ітки].

Низенькі уклони для В[исоко]п[оважаної] п[ані] Добр[одійки] і Катерини Мих[айлівни]. Дуже радби я знати, чи й наскільки погоджується Кат[ерина] Мих[айлівна] з моїми поглядами на думи, висловленими в останній розвідці Перв[існого] гром[адянства]⁵⁹.

Моя адреса до 30/IX: Яремче.

[Ф. Колесса]

№ 30

До Філарета Колесси

[Київ, 18 жовтня 1928 р.]*

Високоповажний Філарете Михайловичу!

Як їздили до Праги? Я просив В. Січинського⁶⁰, щоб на спілку з Вами зробив ширше звідомлення з праж[ського] конгресу: він з пляст[ичного], Ви з тонічного мистецтва. Прошу по можливості прислати зо дві рецензії до Первісного Громадянства.

Ваш М. Грушевський

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи М. Грушевського, № 10, с. 11. Автограф. Поштова картка.

№ 31

До Михайла Грушевського

18. VI. 1929 [р.]

Обробившись в виданнях НТШ виїхав я з родиною до Шешор⁶¹ (на лікарське поручення головно задля дружини⁶² й молодшої дочки⁶³) хоч який тут тяжкий доступ поганою дорогою підводами з Коломиї. Першу хвилю спокою використав я для написання листа до Вас, В[исоко]п[оважаний] П[ане] Про[фесоре] й В[исоко]п[оважана] Кат[ерино] Мих[айлівно]. Тимчасом повідомлено мене що наспіла від Академії наук посилка, по відобрання якої я мусів поїхати на пошту до Львова (бо інакше булиб завернули). І звідси вже вислав я згаданого листа 16.VI. Та вернувши до Шешор застав я Ваше письмо: ще раз дякую сердечно за переведення моєї кандидатури, за цінні для мене вказівки: я у всім послухаюся Вашої доброї ради і перекажу Возн[якови]. Думаю, що від мене не будуть більше вимагати як від акад[емика] Студинського. Також одержу дозвіл раз або два рази в році виїхати до Києва, щоби взяти безпосередню участь у працях Академії⁶⁴. Офіційного повідомлення з Академії я ще не одержав. Рівночасно пишу до акад[емика] Студ[инського], щоби переказав Вознякови (з котрим він щоденно бачиться) Ваші ласкаві поради. Для мене тепер дуже важно булоб знати, який ресорт наукової праці приділює мені Академія, коли найзручніше приїхати до Києва та який матеріал приготувати. Був би я дуже вдячний за ласкаві вказівки в сьому напрямі або за ласкаве поручення щоби такі детальні вказівки вислано мені з Академії. Залученого листа прошу ласкаво передати В[исоко]п[оважаний] Кат[ерині] Мих[айлівні]. Дякую за посилку.

[Ф. Колесса]

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи Ф. Колесси, № 5, с. 10. Чернетка.

* Датовано за поштовим штампелем відправлення листа.

№ 32

До Філарета Колесси

6. VII. [1]929 [р.]

Дорогий Філарет Михайлович!

Як Ви може вже й знаєте, 1.VII. колегія Нарком Просвіти затвердила вибір нових академиків, в тім числі й Ваш, Возняка і Щурата⁶⁵. Так що можемо Вас поздоровити як дефінітивного академіка. Мені приємно що мені довелося підтримувати В[ашу] кандидатуру, а Кат[ерині] Мих[айлів]ні писати й “рекоме́ндацію”. Хоч все се не мало рішачого значіння, бо справа була рішена й без того. Бажаємо Вам довгі літа займати сю позицію і працювати на користь укр[аїнської] науки!

Коли не одержали то одержите сими днями офіц[ійне] повідомлення Академії і zarazом запитання, чи маєте замір переїхати до Києва. В разі позитивної відповіді на се питання дістанете платню, то значить тепер 180 карб[ованців] місячно. Я позволяю собі висловити приятельську пораду відповісти *позитивно*, з тих мотивів: а) коли Ви тепер заявите, що не збираєтесь переїхати до Києва, то платні не дістанете майже певно, а коли не дістанете тепер, то й пізніш, коли б Ви заявили що хочете переїхати, дістати було б трудно; б) тепер Нарком Освіти не має валюти для закордонних, тому може виплачувати тільки в радянській валюті, і тому не береться виплачувати нікому, хто не хоче переїхати, може потім і буде валюта — але вже вакансій платні не буде; в) мешкати постійно не будуть вимагати, фактично Ви зможете приїздити раз або два на рік на кілька місяців, і се бажано і для Вас і для праці, оплачувати ж приїздів они не зможуть інакше, тільки в формі платні; г) мати платню в радян[ській] валюті все таки краще ніж ніякої — коли не Вам сі гроші придадуться в цілості то може кому з Ваших дітей — може хто з них схоче приїхати сюди для праці. От з тих причин раджу відповісти *позитивно*; перекажіть сі мої гадки і проф[есорови] Возняку. Ми післали Вам трохи грошей, щось коло 40 дол[ярів]. Прошу вважати се задатком на обіцянну Вами працю.

Щиро витаємо і тішимо надію побачення!

Ваш М. Грушевський

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи М. Грушевського, № 11, с. 12—13. Автограф.

№ 33

До Михайла Грушевського

10. VII. 1929 [р.]

**Високопов[ажаний] П[ане] Пр[офесоре],
Дорогий Михайле Сергієвичу!**

Поперед усього прошу прийняти мою сердечну подяку за Вашу ласкаву прихильність для мене, виявлену при виборі нових членів У[країнської] А[кадемії] Н[аук], та за щирий привіт із вибором. Ся висока почесь і

признання з боку нашої найвищої наукової інституції додає мені нових сил і завзяття до впертого продовжування наукової праці хочби й серед несприятливих обставин. Тепер рад би я довідатися якнайскорше, які обов'язки зв'язані з моєю номінацією, та які завдання чекають мене в першу чергу.

Останні місяці були для мене часом найбільшого напруження сил: я викінчував збірник лемк[івських] пісень (39—40 т[оми] Етн[ографічного] зб[ірника]) і збірник праць присвячених пам'яті В. Гнатюка (21—22 т[оми] Матер[іалів] до етнол[огії]), до якого я написав вступну статтю; самі коректи забирали мені дуже багато часу. Сей збірник викорегований до останнього рядка — повинен би сими днями вийти з друкарні. До другої частини сього тому що появиться хіба аж у 1930 р[оці] увійде огляд наук[ової] діяльності Г[натю]ка, бібліографія його праць, дещо з життєписних матеріалів, та ще може яка запізнена розвідка. Крім того зладив я в останніх часах розвідку для ювил[ейного] збірника академіка] Студ[инського]⁶⁶. Таким способом я наразі обробився бодай у Наук[овому] Т[оваристві] і[мени] Ш[евченка] і маю вже вільніші руки. Крім того виготовив я розвідку про форму поезій М. Шашкевича⁶⁷, яку зараз після повороту ще в вересні можу Вам переслати для "України". Також обіцяну для "Перв[існого] Гром[адянства]" розвідку про відгомін похор[онних] голосінь у нар[одніх] піс[нях]⁶⁸ зможу викінчити шойно після ферій, бо не можна було тацити на далеку Гуцульщину так багато книжок. І треба мені конечно бодай який місяць віддихнути після тяжкої праці. Мої домашні обставини поліпшилися настільки, що стан здоров'я дружини дуже значно поправився: — лікування виказало знамениті результати (а хвороба була дуже грізна: на підкладі грипи — meningitis).

Після ферій я йду вже на емеритуру, не вважаючи на втрати матеріяльні, бо до праці в школі я вже дійсно не спосібний.

Можливо, що скористаю з запрошення на Конгрес слов[янських] філологів, що має відбутися в Празі 8—13. X. 1929 [р.] для вшанування пам'яті Добровського⁶⁹: маю майже готовий реферат про Карпатський цикл нар[одніх] пісень, спільних Лемкам, Словакам, Моравським Чехам і Полякам: ту саму тему в ширшому обробленні пришло на Ваші руки, з проською, щоби Ви В[исоко]п[оважаний] П[ане] Проф[есоре] самі рішили про те, де її помістити⁷⁰. Дуже бувби я вдячний за ласкаві вказівки, коли і з чим повиненби я приїхати до Києва, щоби я знав, з чого маю приготувитися.

Сердечно дякую за останній том Вашої знаменитої Історії Укр[аїни] з присвятою, що буде для мене дорогоцінною памятку.

Я тепер пробуваю з родиною в Шешорах (куди й Гнатюк любив виїздити) п[очта] Пістинь коло Косова і буду тут до кінця серпня.

Здоровлю щиро всім добром і остаю з найгл[ибшим] пов[ажаннем]
щиро відданий Ф. Колесса

№ 34

До Філарета Колесси

Київ⁷¹, 27. VII. [1929] [р.]**Дорогий Філарете Михайловичу!**

Одержав я кілька день тому В[ашого] першого листа з Шешор (10/15 с. м.), а вчора принесли мені з Києва і другого. Сердечно дякую за збірник на честь Гнатюка, як і за попередню капітальну Вашу збірку Лемківських Пісень. Монументальна праця! До неї раз-у-раз відкликався при обговоренні Вашої кандидатури ак[адемик] Студинський. Хоч правда — ніякої опозиції против Вашої кандидатури і не було.

Тепер що до Ваших запитань. Я думаю, що буде найкраще Вам приїхати в 20-х числа[х] жовтня і прожити тут до грудня, або що. В наступнім році проектується в ВУАН як і у Всесою[зній] Академії в році відбути 3 сесії, підганяючи до них і засідання відділів і засідання Ради. І-а сесія проектується в перших днях листопада. Може зачитаєте котрусь працю Вашу в прилюднім засіданню і розповісте про празький з'їзд в засід[анню] Відділу Прим[ітивної] Культури. Нова Ваша гідність не суперечить Вашому членству в Відділі Прим[ітивної] Культури і коли Ви не побажаєте якихось змін у сім, то ми будемо всі дуже раді мати Вас далі дійсним членом нашої катедри.

Взагалі титул д[ійсного] члена Академії не накладає сам по собі ніяких формальних обов'язків: академик працює по спеціальности, збогачує науку своїми працями і в початку року (в лютім) дає коротке звітommєнне про зроблене в минулім році — для звітommєнення свого відділу на річних зборах Академії 11 березня.

Але в останнім моменті вичувається деяке ускладнення — яке не знати які остаточно прибере форми. Діло в тім що Голова Укрнауки Озерський⁷², що вважається непосреднім начальством ВУАН, коли президент ВУАН презентувала свій — ухвалений Радою, при його присутності і участі кошторис, він уневажнив проєкт нових посад наукових співробіт[н]иків і розписав проєктоване число посад між новообраних академіків* — по одному або й більше співробіт[н]иків, і так Ви, Возняк, Студ[инський] і Щурат дістали б по 1[-му] співробітнику. Се накладало б деякі організаційні обов'язки: виробити план роботи для своєї комісії, чи то для "співробіт[ника] при катедрі". Але се поки що тільки проєкт, і доперва підчас сесії, в листопаді будемо знати щось конкретніше; може бути — коли Вам се буде утяжливе, можна буде й уникнути того; а може навпаки — Ви знайдете в тім користні для себе сторони.

Взагалі житте ВУАН переживає глибокі зміни і не знати в що вони остаточно виллються.

Нетерпеливо будемо чекати В[ашої] статті для "Первісного Гром[адянства]" по скінченню Ваших вакацій.

* З додатком Багалія і Студинського, котрі досі своїх комісій і співробітників не мали.

Я живу в Китаєві з дочкою. Дружина моя на лікуванні на Кавказі в Кисловодську. Я мав приписану курацію, котру кінчаю, і дієту котрої притримуюсь з успіхом.

Щирі наші привіти Вам і всьому домові.
Ваш М. Грушевський

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи М. Грушевського, № 12, с. 14—15. Автограф.

№ 35

До Філарета Колесси

10. IX. [1]929 [р.]

Дорогий Філарет Михайлович!

Я думаю, не від річи булоб щоб Ви написали до Президії Академії, що бажали б мати в приміщеннях Академії свій кабінет, а коли маєте дістати наукового співробіт[н]ика ще сього року, то також кімнату і для нього. Чую, що багато нових академіків внесли такі заяви, то добре булоб, щоб і про Вас памятали.

Про инше при побаченню.

Прошу аби сьте були ласкаві, як д[і]йсний член нашої катедри, надіслати виказ того що Ви надрукували в р[о]ках 1927, 1928 і в 1929 до I.VII, по можности скоро.

Щирі привіти Вам від усіх. Нетерпеливо будемо Вас чекати.
Ваш М. Грушевський

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи М. Грушевського, № 13, с. 16. Автограф.

№ 36

Грушев[сь]кому]

14/9 1929 [р.]

Довідуося від Кв[ітки], що моя відповідь на письмо з президії УАН (в справі плану наук[ових] праць, кошторису й постійного місця праці) не вважається за офіційальну таку що адресована особисто до акад[еміка] Навроцького⁷³. Може се й краще що так, особливо з огляду на мою позитивну відповідь на запит про місце праці. Бож про можливість виїздів децидуватимуть кожного разу незалежно від мене зовнішні чинники: в першій мірі се залежатиме від одержання паспорту¹ та від стану могого здоровля, показується, що воно вже сильно підірване, так що не можу ручатися, чи дозволить мені частіше зносити довші подорожі особливо зимовою порою й невігоди тимчасового побуту в чужім місті. Поминаю вже се, що довше пробування поза краєм може загрожувати побиранню емеритури.

¹ На всякий випадок я задалегідь прошу ласкаво похлопотати про вчасну висилку для мене зазиву з Акад[емії] до участі в осінній сесії Ради й наукових засіданнях.

От і тепер стягнення родини з Шешор до дому, перетомлення порядкуванням книжок, біганина й клопоти з дітьми а до того ще й легка перестуда спричинили у мене сильне запалення горла з дуже високою температурою (до 40 ст[епенів]) а до того починає показуватися знова нирковий пісок. Опісля я знов таки буду мусіти бодай тиждень посидіти дома щоби перепочити й виходити паспорт, так що до Київа мігби їхати аж вже 11/11. Я поїду мабуть на зізд слов[янських] філол[огів], щоби потім побути ще 3 тиж[ні] в Карльсб[аді].

З огляду на такий стан мого здоров'я я волівби таки оставати по давньому тільки членом Відділу Прим[итивно] Куль[ури] і Народ[ньої] Творчості, ніж давати на письмі зобов'язання постійного ведення моєї наук[ової] роботи в Київі. Бо зобов'язання з неможливістю виконання дуже пригноблювали мене морально.

Може й не булоб потреби з дотичною заявою так дуже спішитися, якби не те, що з тим мабуть будуть звязувати ставлення конкретних домагань що до кошторису: а на скільки вони не будуть поставлені перед 1. X, то можливо що взагалі не будуть узгляднені.

Хоч як тепер виснажений горячкою (яка вже зовсім минулася) — поспішаю з виготовленням праці Карпатський цикл нар[одних] пісень для "Перв[існого] Гром[адянства]".

Низ[енькі] укл[они] для В[исоко]п[оважаної] п[ані] Добр[одійки] і щирий привіт для Кат[ерини] Мих[айлівни].

Здоровлю й остаю

[Ф. Колесса]

В останній хвилі наспіло письмо з 10. IX. за яке сердечно дякую. Спис праць долучую.

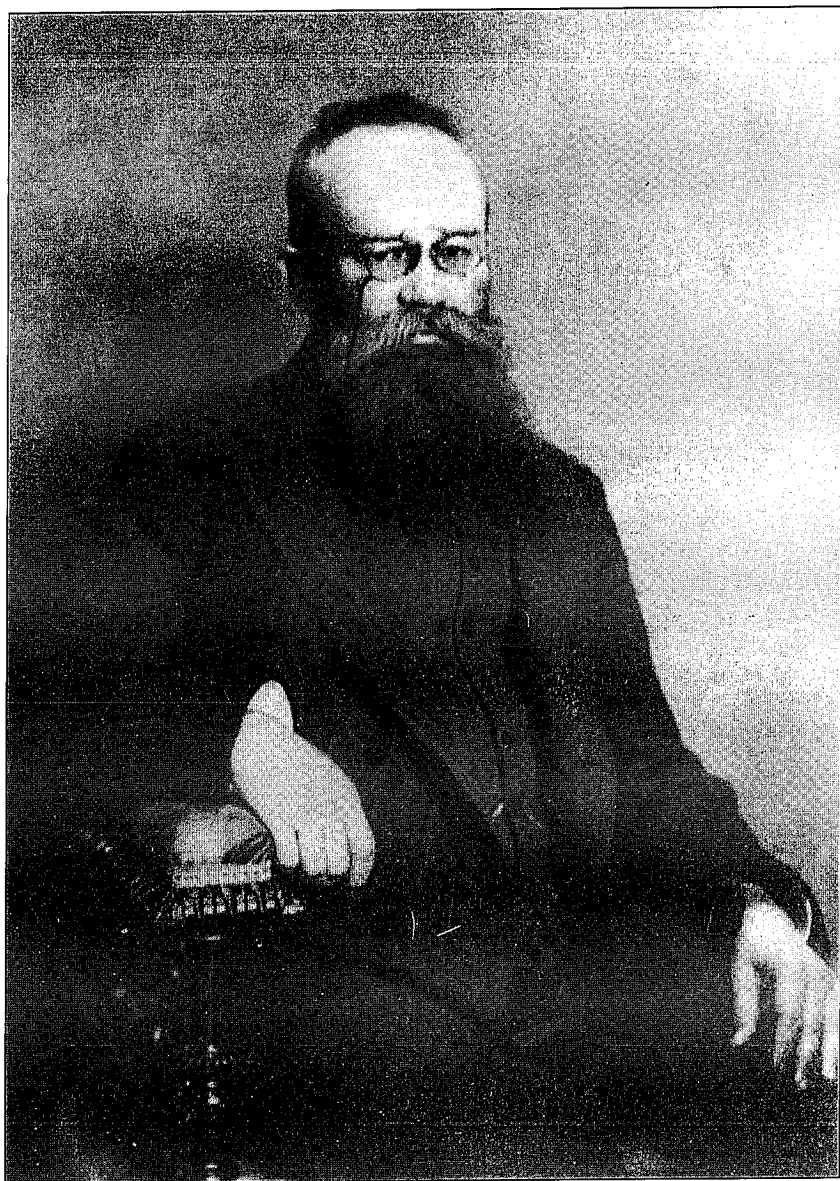
Мої праці за 1927—1929 [рр.] (до 1. VII. 1929 [р.]

1. Про речитативні форми I
 2. Звіт з II конгр[есу] Сл[овянських] Геогр[афів] і етнографів, "Укр[аїна]" 1928 [р.]
 3. Укр[аїнська] нар[одня] пісня на переломі XVII—XVIII в[іків], "Ук-раїна" 1928 [р.]
 4. Речитативні форми [в українській народній поезії] "Перв[існе] Гром[адянство]" 1928 [р.]*
 5. Укр[аїнська] н[ародня] піс[ня] в найвисшій фазі [свого] розв[итку], Ювил[ейний] збір[ник] Груш[евського], 1928 [р.]
 6. Нар[одні] пісні з галицької Лемківщини /Етн[ографічний] Зб[ірник], 39—40 [тт.], 1929 [р.]
 7. Вступна розв[ідка] до Збір[ника] праць присв[ячених] пам[яті] Гнатюка, що вийшов під моєю редакцією: Матер[іали] до етнол[огії] й антроп[ології], 1929 [р.]
1. Рецензії до Перв[існого] Гро[мадянства]
 2. Ювил[ейний] збір[ник] Студинського
 3. Про лемк[івські] мелодії в Звіті з II конгр[есу] Сл[овянських] г[еографів] і е[тнографів]
 4. Наверствання мелодій до звіту з Конгр[есу] люд[ового] мистецтва**.

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи Ф. Колесси, № 7, с. 13—15. Чернетка.

* Ф. Колесса помилково написав 1928. Насправді — 1927.

** Список праць написаний на конверті листа від 10 вересня 1929 р., № 35.

Михайло Грушевський. Фото. 1906 р.

№ 37

До Філарета Колесси

23. X. [1]929 [р.]

Дорогий Філарете Михайловичу!

Спішу Вас повідомити, що сесію Академії ще перенесено — на 25—31. XI. Як я Вам уже писав приїздити гал[ицьким] академікам не обов'язково; але якби Вам не трудно було приїхати на який місяць-півтора, се було б дуже бажано для різних наук[ових] справ. Держ[авне] Вид[авництво] принципіально годиться на видання музичного тому Корпусу Дум під Вашою рукою, але ставить різні питання. Відділ Прим[ітивної] Культури Досл[ідна] катедра рада щоб Ви поінструували деяких аспірантів в сфері народної пісні і музики і т. д.

Ждемо Вашого звітлення з філолог[ічного] з'їзду — може його тут і читаєте тоді?

Всі ми Вас вітаємо!

Ваш М. Грушевський

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи М. Грушевського, № 14, с. 17—18. Автограф.

№ 38

До Михайла Грушевського

10/11 1929 [р.]

В[исоко]пов[ажаний] і Дорогий Михайле Сергієвичу!

Наші останні листи розминулися; я дуже втішився пересуненням засідань Академії на 25—31/11 — що дає мені надію викінчити мої праці: а саме

1) про нар[одні] пісні карпатського круга, спільні Лемкам і західньо славянським племенам; сю доповідь мігби я зачитати в прилюдному засіданні (на конгр[есі] славістів я реферував лиш загальний нарис сеї студії — тепер міг би подати вже ширше оброблення.

2) "Голосільні мотиви в укр[аїнських] народ[ніх] піснях" — стаття для "Перв[існого] Громадянства".

3) Звітлення з історично-літературної секції Конгресу слов[янських] філ[ологів] для Відділу Прим[ітивної] Культури — не знаю чи встигну до виїзду виготовити на письмі реферат; про лінгвістичну секцію напише акад[емик] Стоцький⁷⁴.

Сподіваюся виїхати разом з акад[емиком] Студ[инським] мабуть 23/XI коли роздобудемо дозвіл на виїзд. В Києві бажав би я задержатися цілий місяць щоби наладити мою участь в працях Академії. Не знаю, чи знайдеться для мене приміщення в будинках Академії, чи краще буде винаймати собі яку кімнатку (коби лиш тиху і теплу) на час побуту в Києві і чи таке винаймлення на місяць взагалі можливе.

В усякім разі бувби я Вам В[исоко]п[оважаний] П[ане] Проф[есоре] дуже дуже вдячний якби Ви були ласкаві поручити може комусь з аспірантів допомогти мені в сьому ділі.

Дуже тішу ся надією що небавом побачуся з Вами В[исоко]пов[ажаний] п[ане] пр[офесоре] й увійду в безпосередній контакт з роботою Ук[раїнської] Академії що було від давна моїм горячим бажанням.

Здоровлю сердечно й остаю з найгл[ибшим] пов[ажанням].

Для В[исоко]пов[ажаних] Пань низенький поклін.

Щиро відданий Ф. Колесса

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи Ф. Колесси, № 8, с. 16—17. Чернетка.

№ 39

До Філарета Колесси

*[Київ, 19 листопада 1929 р.]**

Високоповажний Філарете Михайловичу.

В Академії запевнили, що кімната для Вас буде. Найкраще якби Ви протелеграфували день приїзду. Вас би стріли і запровадили.

Ваш М. Грушевський

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи М. Грушевського, № 15, с. 19. Автограф. Поштова картка.

№ 40

До Філарета Колесси

*Кінець листопада — початок грудня 1929 р.***

Дорогий Філарет Михайлович!

Не спитавшись мене складали програму нинішнього засідання і поставили Вашу доповідь — тим часом як ми хочемо з неділі зробити засідання Відділу Прим[ітивної] Культури і нар[одно]ї творчости, а потім Комісії Пісенности і на них не тільки заслухати але й обговорити дві Ваші доповіді. На сьогоднішнім засіданню на се не буде часу, а тим часом нам цінна власне дискусія з Вашою участю. Прошу сьогодні ласкаво обмежитися тільки загальним комунікатом на тему Ваших занять і дати нам змогу обмінятися гадками на іншій засіданню ширше. Я дуже перепрошую, що через мою хоробу і збіг всяких інших справ вийшов такий недогляд з сторони комісії⁷⁵.

Щиро відданий М. Грушевський

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи М. Грушевського, № 16, с. 20—21. Автограф.

* Датовано за поштовим штампелем відправлення листа.

** Лист без дати. Правдоподібно, написаний під час перебування Ф. Колесси у Києві, що мало місце на початку грудня 1929 р.

№ 41

До Філарета Колесси

[Київ, 23 січня 1930 р.]*

Чи живі здорові, дорогий Філарете Михайловичу? Насамперед вітаю Вас [з] новим роком, подруге — пригадую Вашу обіцянку що до статті для Первісного Громад[янства] і звідомлення про празький конгрес.

З щирим привітом
Ваш М. Грушевський

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи М. Грушевського, № 17, с. 22. Автограф. Поштова картка.

№ 42

До Михайла Грушевського

25/1 1930 [р.]

В[исоко]п[оважаний] і Дорогий Мих[айле] Серг[ієвичу]!

Перед виїздом на засідання ВУАН я дуже поспішно виготовляв Працю про мотиви похоронного голосіння, щоби поспіти на час і хоч я її зреферував у Києві, всеж таки перед відданням до друку бажав[би] ще ліпше обґрунтувати звязок голосінь із похоронними обрядами й давніми віруваннями і зібрати ще більше паралель. Та література предмету така велика й розкидана, що тяжко її опанувати, багато дечого тут не можна дістати, хоч вернувши до дому я й досі займаюся виключно лиш тою працею. Сподіваю ся до трьох тижнів прислати її вже до друку (із деякими доповненнями і змінами). Опісля зараз же присяду до написання звідомлення із зїзду слов[янських] філологів, яке (сподіваюся) не забере багато часу.

Дуже перепрошую за спізнення — на яке вплинуло й те, що в часі свят бібліотеки були зачинені через 2 тижні.

З новим роком прийміть, В[исоко]пов[ажаний] і Дор[огий] П[ане] Професоре мої найсердечніші желання всього найкращого. Із щирим привітанням для Вашої шанов[ної] Дружини й В[исоко]п[оважаної] Катер[ини] Михайл[івни].

Здоровлю щиро й остаю з найгл[ибшим] пов[ажаннем]
[Ф. Колесса]

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи Ф. Колесси, № 9, с. 18. Чернетка.

* Датовано за поштовим штемпелем відправлення листа.

№ 43

До Михайла Грушевського

17. II. 1930 [р.]

В[исоко]п[оважаний] М[ихайле] Серг[ієвичу]!

Прикро мені, що не можу ще прислати праці про “Мотиви похор[онних] голосінь”. На жаль я дуже перечислився, обіцяючи прислати рукопис за три тижні. В тракті роботи показалася потреба основної п[е]р[е]р[і]бки праці, яку я бажав би поєднати із здобутками Вундтових дослідів⁷⁶ [...] і через те очевидно піднесеться вартість праці — але перерізка вимагає часу. До того ж добування потрібної літератури іде мені тяжко, як з каменя і поїдає багато часу; децю я добув а з іншого треба буде зрезигнувати. Я переконався, що завинив тут також мій надто великий поспіх що спричинює пізніші доповнення й перерібки і в результаті спинює працю.

В усякім разі я стараюся покінчити працю як найскорше і ще раз прошу ласкавого вибачення за спізнення, яке вийшло всупереч моїм старанням [і] найкращим інтенціям.

Здоровлю щиро й остаю з найглибшою пошаною
[Ф. Колесса]

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи Ф. Колесси, № 10, с. 19. Чернетка.

№ 44

До проф[есора] Грушевського

30. III. 1930 [р.]

Моя праця для “Перв[існого] Гром[адянства]” розрослася в дві спорі студії. Говорячи про звязок мотивів похоронного голосіння із передхристиянськими віруваннями — я всюди почував недостачу твердого ґрунту, якого в сій ділянці не дає наша етногр[афічна] література, дуже багата на сирий, але зовсім не системізований і непояснений матеріал. Щоби дати належне обґрунтування моїм тезам, я мусів написати окрему студію про душу й загробове життя в укр[аїнських] народ[ніх] віруваннях, спираючись на дослідях Вундта, [...], Мурка⁷⁷ і и[нших]. Притягнувши все найважніше з укр[аїнської], російської, польської й німецької наукової літератури, я всеж таки не встиг усього вичерпати. Отже поки що даю тільки доволі докладний нарис, а більшу працю на сю тему відкладаю на пізніше. Думаю що й моя синтеза буде потрібна й корисна, поки не маємо ніякої. Бажав би я тільки знати, чи з огляду на тему моя праця буде тепер відповідна для видання. Що до самого заголовка — я даю повну волю В[исоко]п[оважаний] Катерині Мих[айлівні] змінити його до вподоби.

Другу студію — “про мотиви похоронного голосіння в укр[аїнських] нар[одніх] піснях” — змінив я й основно доповнив, точніше сказати, написав на ново. Усе те забрало майже 4 місяці тяжкої праці — але й

піднесло вартість моєї студії; дуже добре сталося, що я не пустив її у первісній редакції.

Я ще раз дуже перепрошую Вас, В[исоко]п[оважаний] п[ане] Проф[есоре] і В[исоко]пов[ажану] Катер[ину] Михайлівну за велике припізнання, та моя вина тут хіба тільки в тім, що я не передбачив і не оцінив своєчасно скільки часу треба буде на пе[ре]р[і]бку та що треба буде написати ще окрему студію.

З початком марта я одержав від Академії 412 зл[отих] на рахунок моїх наукових праць — догадуся, що се вислано за Вашим порученням від Відділу прим[ітливої] культури й нар[одньої] творчості та прощу прийняти мою сердечну подяку.

З початком цвітня починаю переписувати на чисто першу студію і сподіваюся прислати її в половині місяця.

Здоровлю щиро передаю низенький поклін В[исоко]по[важаним] Паням та остаю з найглиб[шим] поваж[аннем]

[Ф. Колесса]

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи Ф. Колесси, № 11, с. 20—21. Чернетка.

№ 45

Грушевс[ькому]

5/5 1930 [р.]

В[исоко]п[оважаний] М[ихайле] С[ергієвичу]!

Завтра посилаю пильною посилкою значну частину моєї праці (приблизно 2 аркуші) дальші частини вже переписуються й небавом будуть надіслані. В останніх часах я одержав книжки, за якими шукав від довшого часу, і тепер не міг лишити їх без використання для моєї праці — що знов привело де яку затримку.

Ще раз прощу ласкавого вибачення за таке велике опізнення якого я не міг передбачити. За те вийшла окрема велика робота, яка, здається мені, добре буде підходити під напрямок "Перв[існого] громадянства": література предмету — дійсно необсяжної ширини — але я вже зорієнтувався вибираючи тільки найконечніше.

[Ф. Колесса]

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи Ф. Колесси, № 12, с. 22. Чернетка.

№ 46

До Михайла Грушевського

12/6 1930 [р.]

Перед місяцем я вислав Вам другу частину моєї праці "Основні риси укр[аїнської] похоронної обрядності". Чи дійшла? Остає ще одна частина (1/3 цілоти) "Вірування про позагробове життя". На переписання по-

требуватиму зо 2 неділі. Я був би й се зробив, тимчасом поспів останній речинець (для мене спеціально продовжений) прислати мій реферат “про Карпатський цикль народ[ніх] пісень” до памяткової книги зїзду слов'янських філологів; взявши участь у сьому зїзді я ніяк уже не міг відмовитися від написання статті, яка заняла мені кілька останніх тижнів роботи.

Звідомлення з конгресу славистів я напишу в усякім разі до кінця червня — а докінчення статті про вірування звязані з похор[онною] обрядністю пришло аж у часі ферій.

В III зїзді слов[янських] географів і етногр[афів] я не взяв участи, хоча для делегата НТШ признаний безплатний паспорт і приз[...] субвенцію на дорогу; бо саме тоді я викінчував згадану працю, що вважав я моїм першим обовязком.

Запрошенням на конгрес людowego мистецтва в Антверпені (28. VIII—7. IX) також не покористуюся, супроти відмовлення субвенції, на яку і в НТШ нема тепер грошей⁷⁸.

Атмосфера для спокійної наукової праці тепер взагалі несприятлива. Хто би се подумав, що навіть у бібліотеці НТШ роблять мені сього року різні труднощі в користуванні книжками, що й спиноє темпо роботи — і тут також лежить одна з причин моїх запізнь. До того ж маю великі клопоти із студіями дітей та з процесом про відшкодування (за зломання ноги наслідком автомобільного випадку), що крім величезних коштів [...] не приніс мені зовсім таки нічого.

Серед таких обставин і поденервання робота не йде мені так, як повинна іти; та я маю тверду волю й надію перемогти всі ті труднощі і виконати всі наукові завдання, які я взяв на себе, тільки з деяким припізненням за яке прошу ще раз ласкавого вибачення.

На ферії виїду з родиною в перших днях липня здається на Гуцульщину (Кути). Сими днями вибираюся шукати за літнім помешканням.

[Ф. Колесса]

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи Ф. Колесси, № 13, с. 23—24. Чернетка.

№ 47

До Філарета Колесси

21. VI. [1930 р.]

Дорогий Філарет Михайлович!

Дві частини В[ашої] праці одержано, вона розуміється буде друкуватися, з деякими малозначними, властиво цілком незначними змінами; я здається писав Вам про се — може пропала картка. З третьою можна почекати до кінця ферій, а тим часом поспішить яко мога надіслати огляд етнограф[ічного] з'їзду. Повторяю також старе прохання — зробити кілька рецензій, під час ферій, найкраще — на кожную публікацію окремо.

Прикро що так скінчилися Ваші [...] за такі тяжкі задані Вам страждання: стільки Ви хорували стільки витратили на лікування, стільки стратили часу. Ми теж вступаємо тепер в період лікування — моя дружина і я; лікар настоює, щоб я таки їхав на курацію, а я маю страх перед курортним стиском, чергами і т. д.

Щирі привіти від усіх нас!

Ваш М. Грушевський

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи М. Грушевського, № 18, с. 23—24. Автограф.

№ 48

До Філарета Колесси

18. VIII. [1930] [р.]

Дорогий Філарет Михайлович, чи готовий кінець “Загробного життя”? Вже час, просимо надіслати як скорше.

Від усіх нас привіти!

М. Грушевський

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи М. Грушевського, № 19, с. 25. Автограф. Поштова картка.

№ 49

До Михайла Грушевського

30. IX. 1930 [р.]

При нагоді Ваших уродин прошу прийняти мої найсердечніші побажання: щоби Ви втішались кріпким здоров'ям і неспожитими силами викінчили в повному об'ємі задумані наукові праці та щоби прожили щасливо довгі й довгі літа зазнаючи творчої радості!

Вертаючи з II конгресу Людового мистецтва я спинився був у Карльсбаді, щоби переполокати нирки, що було конечно тим більше, що лікар сконстатував у мене ще й побільшення печінки; після 3-тижневої курації уступили всі хоробливі симптоми, тільки не знати, на який час. Учора я вернув до дому і як тільки впорядкував трохи домашні справи (син вибирається на докінчення музич[них] студій до Праги, до того ж він тепер починає щось хорувати, одна дочка їде на курси фізичного виховання при універс[итеті] в Кракові, друга здає державний іспит в тут[ей-шій] музич[ній] консерваторії: великий з тим усім клопіт. В найближчих днях заберуся до переписання III[-ї] частини моєї праці про укр[аїнську] похоронну обрядність для “Первісного Громадянства” й пришлю її по змозі як найскорше. Опісля напишу ще звіт із згаданого конгресу для “Укр[аїни]” чи “Перв[існого] Гром[адянства]”. Відтак приймуся за працю над думами й підготовленням видання музичної частини корпусу дум. В грудні бажав би я приїхати до Києва, щоби перевірити нові записі кобзарсь[ких] рецитацій пороблені на весну моїм наук[овим] співробітником, і самому переводити на ноги знімки мелодій із валиків фонографа. Чи й наскільки у вступній студії маю торкатися й текстів дум, про се треба буде мені конечно порозумітися із Катериною Михайлівною.

Вже друкується збірник праць торічного славістичного конгресу де появиться й моя доповідь про "Карпатський цикл нар[одніх] пісень".

Тяжко приходиться мені наукова праця серед таких невідрадних обставин. Дуже рад би я довідатися, як тепер Ваше здоровлячко, чи послужив літній виїзд до купелів.

Здоровлю щиро й остаю з найгл[ибшою] для Вас пошаною
Ваш Ф. Колесса

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи Ф. Колесси, № 14, с. 25—26. Чернетка.

№ 50

До Філарета Колесси

7. X. [1]930 [р.]

Дорогий Філарете Михайловичу!

Сердечно дякую за Ваше поздоровлення і добрі побажання; навзаєм бажаю і Вам доброго здоров'я і всякого добра на многі літа. Тішуся, що підреперувалися в Карлсбаді! Я теж поки що вдоволений з наслідків своєї курації. Коби тільки не з'їли їх занадто скоро всякі клопоти і гризоти! Тішуся дуже Вашому замірові приїхати в грудні; прошу ласкаво написати в листопаді; чи сей замір стоїть — тоді про дещо Вас попросивби сердечно.

В порядку праць — просив би насамперед прислати статейку про конгрес людowego мистецтва — вона могла б поспіти ще до I кн[иги] за 1930 р[ік], на кінець, а похор[онна] обрядність уже не встигне (бо перші статті вже пішли); піде на кн[игу] 2, що буде віддаватися до друку мабуть з кінцем листопаду.

Повторяю ще моє давніше прохання — дати дещо рецензій до I кн[и-ги] — то значить до поч[атку] листопаду, дуже їх потрібно. На жаль не дали нам в останніх двох місяцях ліцензій на валюту!

Дружина моя і донька сердечно витають Вас із родиною!
Ваш щиро відданий М. Грушевський

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи М. Грушевського, № 20, с. 26—27. Автограф.

№ 51

До Грушевського акад[еміка]

21. X. 1930 [р.]

Щиро дякую за ласкаве письмо й поздоровлення. Отсе посилаю для "Перв[існого] Гром[адянства]" звідомлення з II конгр[есу] людowego мис-тецтва і прошу ласкаво прислати мені до коректи.

Перед тижнем я післав В[исоко]п[оважаний] Кат[ерині] Михайлівній доповнення до моєї статті про укр[аїнську] похоронну обрядність з просьбою — влучити до цілоти й прислати коректу цілої статті. Зараз працюю над викінченням і переписанням останньої частини цієї студії і як мога поспішаю з роботою, боячися, що можу її взагалі не докінчити серед крайно несприятливих для спокійної наукової праці обставин. Нехай лишиється бодай нарис, а як поживу, то розроблю поодинокі частини докладніше.

(Можливості мого приїзду до Києва на грудень для підготовки музич[ної] частини корпусу дум — змаліли до зера).

Здоровлю сердечно й остаю з найгл[ибшим] пов[ажанням]
щиро відданий Вам Ф. Колесса

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи Ф. Колесси, № 15, с. 27. Чернетка.

№ 52

До Філарета Колесси

[Київ, 3 грудня 1930 р.]*

Дорогий Філарете Михайловичу!

Як знаєте, ладимо збірник "Західня Україна"⁷⁹ (Галичина, Буковина, Закарпатте, Холмщина, Підляше). Думається мені, що було б дуже на місці [тут] щось з музичної етнографії, від Вас і від К. В. Квітки. Може б Ви дали щось з Галичини і Закарпаття? Часу ще є півроку — коли тема не буде обертатися в старих століттях (старі віки просимо до березня, а XIX [ст.] — до червня). Прошу ласкаво написати.

Як закінченне студії про посмертне життя і рецензії? Чи приїдете? Я передав бажання Президії, щоб післали спеціального листа.

Від усіх нас щирі привіти
Ваш М. Грушевський

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи М. Грушевського, № 21, с. 28. Автограф.

№ 53

До Михайла Грушевського

[Середина грудня 1930 р.]**

В[исоко]п[оважаний] і Дор[огий] Мих[айле] Серг[ієвичу]!

Щиро дякую за ласкаве запрошення до участі в "Збірнику Західньої України"; я дам статтю з обсягу муз[ичної] етногр[афії] (про народ[ні] пісні з Гуцульщини або Закарпаття) а може з якоїсь іншої ділянки

* Датовано за поштовим штемпелем відправлення листа.

** Дата приблизна, встановлена на основі змісту листа.

(н[а]пр[иклад] про форму віршів М. Пашкевича). Рівночасно буду старатися написати й якісь рецензії. Закінчення праці про укр[аїнську] похор[онну] обрядність завтра даю вже до переписання і сподіваюся вислати до тижня.

[Ф. Колесса]

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи Ф. Колесси, № 16, с. 28. Чернетка.

№ 54

До Філарета Колесса

[Київ, 21 грудня 1930 р.]*

Дорогий Філарет Михайлович!

Віршова форма Ш[ашкевича] — се занадто спеціально, треба можливо ширшого характера і з можливим соціяльним настановленне[м] і наскільки се можна [—] в музичній етнографії, або з загально етнографічного становища.

К[атерина] М[ихайлівна] буде писати, поки що переказує, що про коректу памятає.

Щирі привіти!

М. Грушевський

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи М. Грушевського, № 22, с. 29. Автограф. Поштова картка.

№ 55

До Михайла Грушевського

1/1 1931 [р.]

З Новим Роком прошу прийняти мої сердечні желання щастя, здоровля і всього найкращого.

Коли для Збірника Зах[ідня] Укр[аїна] відповідніша була б стаття з обсягу музикології, то я міг би обробити ось які теми:

Весільне ладкання — зразок старинного пісенного стилю.

Спільні мотиви у мелодіях укр[аїнських] гаївок і чесько-словацьких ігрових пісень.

Характеристика пісенного репертуару закарпатських укр[аїнців] з околиць Ужгорода (або Гуцулів).

Для моєї праці про похор[онну] обрядність добре було б дати заголовок: "Вірування про душу й загробове життя в укр[аїнській] похор[онній] й поминальній обрядності".

Я був би дуже радий, як було б можливо додати ще дрібні доповнення до I част[ини] цієї праці.

[Ф. Колесса]

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи Ф. Колесси, № 17, с. 29. Чернетка.

* Датовано за поштовим штемпелем відправлення листа.

№ 56

До Філарета Колесси

11. I. [1]931 [р.]

Дорогий Філарете Михайловичу!

Дякую і навзаєм поздоровляю Вас за себе і за всіх нас і бажаю всякого добра! Вачу, на січневу сесію не збираєтесь приїхати! Воно таки й трудно Вас до сього заохочувати — з огляду на морози. Чей побачимось весною! Праця Ваша про загробове життя одержана і піде мабуть ціла в II вип[уск] Перв[існого] Гром[адянства] 1930 [р.]. Коректу постарайтесь Вам післати. Просимо ще обіцяних рецензій.

З вичислених тем для збірн[ика] “Західня Україна” найбільше підходила[б] і була[б] бажана Характеристика пісенного репертуару Закарпат[ської] Укр[аїни]. Як що остаточно спинитесь на ній, чи виберете инакшу, прошу ласкаво написати.

Коли можете прислати зараз доповнення до “Загроб[ного] життя”, се було б найкраще, — у Вас єсть копія, то могли б позначити сторінками її — куди додати. Бо в коректі додавати може буде трудніш: праця друкуватиметься не під нашим наглядом, а видавн[ичим] комітетом Академії.

Сердечно всі Вас витаємо

М. Грушевський

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи М. Грушевського, № 23, с. 30—32. Автограф.

№ 57

До Михайла Грушевського

31/III 1931 [р.]

В[исоко]п[оважаний] і Д[орогий] Мих[айле] Серг[ієвичу]!

Сердечно дякую Вам за ласкаве прислання другої пол[овини] девятого тому Вашої знаменитої Історії Укр[аїни] Р[уси] що буде для мене як і попередні томи найкращим провідником і світильником у темряві минулих віків та непохитним фундаментом, на якому завсіди можна безпечно оперти літературний дослід. Новий том Вашої Історії У[країни] Р[уси] це справді велика подія в нашому культурному житті що сповняє нас радістю і подивом.

Поздоровляючи Вас В[исоко]п[оважаний] Академіку із цим досягненням бажаю Вам з цілого серця кріпкого здоров'я і сил — щоб щасливо довели до кінця задуманий многотомовий дослід.

Щойно покінчив я порівняну студію про одну баяду карпатського цикла (про дочку-зозулю)⁸⁰, що стоїть у плані моїх праць в ВУАНу — та забрала мені більше часу, як я сподівався, а тепер обдумую вже.

Обіцяну статтю для “Збірника Західн[ьої] Укр[аїни]” — з обсягу музикології — сподіваюся прислати її на час.

Здоровлю сердечно й остаю з найглибшою пошаною
щиро відданий Вам [Ф. Колесса]

Родинний архів Філарета Колесси у Львові. Листи Ф. Колесси, № 18, с. 30—31. Чернетка.

ПРИМІТКИ

1. Йдеться про Наукове товариство імені Шевченка у Львові.
2. Бажанський Порфирій (1836—1920) — священик і галицький музичний діяч (композитор, етнограф, фольклорист, критик). У 1860-х рр. закінчив Львівську духовну семінарію, згодом — парох у селі Сороках під Львовом, з 1905 р. жив у Львові. Музичну освіту здобув самостійно та у І. Воробкевича в Чернівцях і М. Гуневича у Львові. Викладав спів у Ставропільській бурсі, з 1869 р. активно працював у галузі музичної творчості (літургії, хорові твори, оперети, мелодрами), з 1890 р. більше уваги приділяв теоретичним дослідженням і фольклористиці. Але і в композиторській творчості, і в музично-фольклористичних працях П. Бажанського переважали риси дилетантизму, що знецінювали їх і викликали на початку ХХ ст. критику музик-професіоналів.
- Мелодії, про які йде мова, П. Бажанський видав пізніше у Львові під назвою “Галицько-руські мелодії” (Ч. I.— 1905; Ч. II.— 1911). Збірник охопив близько 1000 народних мелодій. Однак принцип їх запису й упорядкування мав ряд істотних хиб унаслідок не завжди послідовного підходу до народного зразка, що викликало довільне тлумачення його первісної форми.
3. “Боян” — українські хорові товариства. Перше з них створено 1891 р. у Львові з ініціативи групи аматорів музики, очолюваних А. Вахнянином і В. Шухевичем. Згодом такі товариства виникли в Перемишлі (1891), Бережанах (1892), Стрию (1894), Коломиї і Станіславі (1895), Чернівцях (1899), Снятині й Тернополі (1901) та інших містах Галичини й Буковини. Товариства ставили своїм завданням пропаганду української музики, розвиток хорового мистецтва, влаштування публічних концертів, організацію музичних шкіл, нотних видавництв, бібліотек.
4. Тепер село Сороки-Львівські, розташоване в басейні ріки Полтви за кілька кілометрів на схід від Львова.
5. Пані Озаркевичева-Бажанська Ольга-Олександра (1866—1906), донька П. Бажанського, за чоловіком Озаркевич — галицька громадська діячка, піаністка, одна із засновників “Бояна” у Львові, автор оповідань і віршів, брала участь у виданні альманаха “Перший вінок” (1887).
6. Нижанківський Остап (1863—1919) — український композитор, хоровий диригент, культурно-громадський діяч. Засновник видавництва “Музикальна бібліотека” (1885), один з ініціаторів і організаторів студентських концертів “Артистичні мандрівки” (у 1889, 1892 рр.), у 1892 створив у Бережанах філію “Бояна”, у 1895—1896 рр. — головний диригент львівського “Бояна”. Автор хорів і солоспівів, вокальних ансамблів, фортепіанних п’ес, обробок народних пісень.
7. Мова йде про Комітет, заснований у Львові 1894 р. з метою систематичного збирання та публікації українських народних мелодій в періодичних випусках “Русько-українські народні мелодії”. До складу Комітету входили О. Нижанківський, Ф. Колесса, Д. Січинський, І. Франко, О. Роздольський, М. Павлик, Б. Лепкий, С. Яричевський, С. Калитовський.
8. Йдеться про “Малорусский музыкальный тон” (1891), “Русько-народна поетична і музикальна ритміка” (1891), “Малоруська народна мелодика” (1892), “Русько-народна музикальна гармонія” (1900), (усі видані у Львові) — праці П. Бажанського, що відзначаються дилетантизмом, не мають наукової вартості і не мали ніякого впливу на дослідження народної музики в Галичині.
9. Кольберг Оскар (1814—1890) — польський фольклорист, етнограф і композитор. Автор монументальної багатотомної етнографічно-фольклористичної праці “Lud, jego zwyczaj, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i

tańce". Тут мова йде про "Pokucie. Obraz etnograficzny skreślił Oskar Kolberg" (Kraków, 1882—1888.— Т. I—IV). Ця праця містить цінний матеріал з українського музичного фольклору й етнографії. Записи саме музичного фольклору вміщено в I томі, де подано обрядові мелодії, і в II, що охоплює 509 пісень, згрупованих за жанрами.

10. Людкевич Станіслав (1879—1979) — український композитор, музикознавець, фольклорист, педагог, культурно-громадський діяч. Організатор музичного життя Західної України: музичний редактор першого українського мистецького журналу "Артистичний вісник" (1905—1907), один із засновників "Союзу співацьких і музичних товариств" і Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка у Львові (1903). Був диригентом різних хорів. З 1939 р. професор Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка. Автор симфонічних, вокально-симфонічних, хорових, інструментальних та вокальних творів. У його доробку — теоретичні дослідження, історичні розвідки, збірники українських народних пісень, публіцистика. У молоді роки С. Людкевич підписувався іменем Остап.

11. Гнатюк Володимир (1871—1926) — український фольклорист і етнограф, організатор наукової праці, громадсько-літературний діяч. Секретар НТШ (1899), секретар (1901), а згодом голова (1916) Етнографічної Комісії НТШ, зредагував і видав близько 60 томів "Етнографічного Збірника" і "Матеріалів до української етнології" (з 1900). Один з редакторів "Літературно-Наукового Вісника" та інших видань, директор Української Видавничої Спільноти. Академік ВУАН (1924), член-кореспондент Петербурзької АН (1902). Автор праць з фольклористики, етнографії, історії літератури, мовознавства, демографії.

12. Сокальський Петро (1832—1887) — український композитор, культурно-громадський діяч, фольклорист. Наслідком його музикознавчої діяльності була праця "Руська народна музика, російська і українська, в її будові мелодичній та ритмічній і відмінності її від основ сучасної гармонічної музики" (1885).

13. Тут і далі (листи № 3—10) йдеться про фундаментальну працю Ф. Колесси "Ритміка українських народних пісень", опубліковану згодом у "Записках НТШ" (1906.— Т. 69.— С. 7—30; Т. 71.— С. 44—95; Т. 72.— С. 80—111; Т. 73.— С. 65—118; Т. 74.— С. 33—68; 1907.— Т. 76.— С. 64—116). Окремою книгою вийшла у видавництві НТШ 1907 р. (251 с.)

14. Старший брат Ф. Колесси — Колесса Олександр (1867—1945) — український літературознавець, мовознавець, фольклорист, педагог, поет, громадський і політичний діяч. Доктор філософії (1894, Відень), дійсний член НТШ у Львові (з 1899 р.) та Українського наукового товариства в Києві (з 1907 р.); член наукових установ у Празі: Українського історично-філологічного товариства (з 1923 р.; у 1923—1932 рр.— заступник голови товариства), Українського академічного комітету (з 1924 р.); Слов'янського інституту. Доцент (з 1895 р.), професор (з 1898 р.) Львівського університету, професор Карлового університету в Празі (з 1926 р.). Один із засновників Українського вільного університету (1920), професор, перший ректор; був ректором УВУ кількох каденцій — у 1921—1922, 1925—1928, 1935—1937, 1943—1944 рр. Засновник і голова Товариства українських наукових викладів імені Петра Могили (1906—1918), посол до Австрійського парламенту, де обстоював українські права в ділянці шкільництва й університету (1907—1918), діяч "Просвіти" (у 1906 р. заступник голови Центральної Управи товариства). Засновник і заступник голови Загальноукраїнської культурної ради у Відні (1915). У 1919 р. відбув політичну місію в Югославії, у 1921 р. очолював дипломатичну місію ЗУНР у Римі. Як учений досліджував пам'ятки давньої української писемності, українсько-польські літературні взаємини, творчість українських письменників, загальні проблеми українського літературо- і мовознавства. Автор віршів і поем патріотичного й соціального спрямування, у тому числі "Шалїйте, шалїйте, скажені кати".

15. І. Франко був рецензентом праці Ф. Колесси "Ритміка українських народних пісень".

16. Маються на увазі погляди польського вченого Вольнера, висловлені ним у праці про будову вірша в народній поезії південних слов'ян "Untersuchungen über den Versbau des südslavischen Volksliedes" (Archiv für slavische Philologie, 1886.— Bd. IX).

17. Йдеться про II книгу 70-го тому "Записок НТШ" за 1906 р.

18. Мова йде про гімназію у Самборі, де Ф. Колесса тоді працював.

19. Бориня (коло Турки) — село Бориня Турківського району Львівської області.

20. Остання, V частина праці "Ритміка українських народних пісень" має назву "Відношення української лudoвoї ритміки до книжної версифікації".

21. Назва IV частини праці "Ритміка українських народніх пісень" в кінцевому варіанті — "Огляд пісенних форм української народної поезії. Додаток. Паралельні розміри вірша в народній поезії слов'ян".

22. У 1906—1907 рр. Ф. Колесса взяв участь у семінарах славіста В. Ягича та музикознавця Г. Адлера у Віденському університеті, а також ознайомився з новими досягненнями європейського музикознавства у Е. Горбостеля і О. Абрагама. На семінарі В. Ягича виступив з рефератом про розвиток силабічної версифікації в середній добі української літератури.

23. Йдеться про "Літературно-Науковий Вістник" (далі — ЛНВ) — загальноукраїнський щомісячний журнал (1898—1939), заснований у Львові за почином М. Грушевського на базі журналів "Зоря" (видання НТШ) і "Жите і слово" (видання І. Фрайка).

Тут мова йде про рецензію Ф. Колесси на етнографічну збірку В. Гнатюка "Народні оповідання про опришків" (ЛНВ.— 1910.— Т. 52.— С. 631—634).

24. Ул. Голомба — тепер вулиця Верхратського у Львові.

25. "Матеріяли до української етнології" — неперіодичне видання Етнографічної Комісії НТШ. Виходили у Львові у 1899—1929 рр. (усього 22 томи) за редакцією Ф. Вовка і В. Гнатюка; два останні томи — XXI і XXII, частина I — під назвою "Матеріяли до етнології й антропології" — за редакцією Ф. Колесси.

Йдеться про фундаментальну працю Ф. Колесси "Мельодії українських народніх дум, серія I", що зайняла цілий XIII том 1910 р. (LXXXVIII + 178 + 20 с.).

26. Шахматов Олексій (1864—1920) — російський славіст-філолог. Академік Петербурзької АН. Автор праць з мовознавства, літературознавства, історії, багато з них присвячено питанням української мови. Виступав за скасування заборони українського друкованого слова і необхідність розвитку української мови та літератури.

27. Йдеться про статтю "Народний напрям в творчості Миколи Лисенка" (ЛНВ.— 1913.— Т. 61.— С. 254—263). Стаття виникла на основі реферату, що був виголошений на вечорі пам'яті М. Лисенка, влаштованому Музичним Товариством ім. М. Лисенка у Львові 15 грудня 1912 р. Тоді ж був зачитаний і реферат С. Людкевича "Микола Лисенко як творець національної української музики", опублікований у цьому ж томі "ЛНВ" (С. 264—271).

28. Мається на увазі стаття "Микола Лисенко (некрольог)", опублікована в "Записках НТШ" (1912.— Т. 112.— С. 128—138).

29. Мова йде про підготовку до друку 2-ї частини праці Ф. Колесси "Мельодії українських народніх дум, серія II" (Матеріяли до української етнології.— 1913.— Т. XIV (XXXVI + 195 + 43 с.).

30. Колесса Микола (нар. 1903), син Ф. Колесси — український композитор, диригент, педагог, культурно-громадський діяч. У 1924—1931 рр. навчався у Празі; у 1928 р. закінчив консерваторію, у 1931 р. — Школу вищої майстерности у В. Новака. Автор симфонічних, хорових, вокальних, камерно-інструментальних творів, обробок народніх пісень.

31. Дочка Ф. Колесси — Колесса-Залеська Дарія — піаністка і педагог. Народилася 25. X. 1906 р. у місті Добромилі, тепер Старосамбірського району Львівської області, навчалася гри на фортепіано у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка у Львові, в Академії музики у Відні (1927—1930), закінчила консерваторію Польського Музичного Товариства у Львові в Л. Мінцера (1932), була його асистентом (до 1934 р.). Відтоді викладала гру на фортепіано у різних музичних навчальних закладах Львова, у 1944—1965 рр. працювала у Львівській консерваторії. Автор наукових праць і музичних творів для фортепіано.

32. Тут і далі "Катерина Михайлівна" — Грушевська Катерина (21. VI. 1900, Львів — 30.III.1943, Темлар), дочка М. Грушевського — український фольклорист і соціолог. Вивчала державне право в Київському (1917—1918) і Женевському (1919—1920) університетах, пізніше студіювала примітивну культуру і порівняльну етнографію в аспірантурі і працювала як секретар в Українському Соціологічному інституті. З 1924 р. секретар Культурно-історичної Комісії ВУАН, з 1925 р. керівник кабінету примітивної культури при науководослідній кафедрі історії України, у 1926—1929 рр. редагувала його орган — збірник "Первісне громадянство та його пережитки на Україні". З молодих літ виявила великий науковий талант, статті на наукові теми публікувала від 1917 р. Автор праць "Примітивні оповідання, казки й байки Африки та Америки" (1923), "З примітивної культури" (1924), "Українські народні думи" (1927.— Т. I.— із вступною розвідкою "Історія збирання й видавання дум"), ряду статей, серед них — "Дума про пригоду на морі поповича" (Первісне громадянство.— 1926.— Вип. 1.—2.— С. 1—35), "З примітивного господарства. Кілька завважень про засоби

жіночої господарчої магії у зв'язку з найстаршими формами жіночого господарства" (Первісне громадянство.— 1927.— Вип. 1—3.— С. 9—44), "На бічних стежках кобзарського епосу ("Дума про Чабана" — причиною до питання про пародії на кобзарські думи") (Первісне громадянство.— 1929.— Вип. 2.— С. 13—50), ряду рецензій, заміток.

К. Грушевська заарештована 10 липня 1938 р., вирок воєнного трибуналу КВО 15—16 квітня 1939 р.— 8 років таборів: Магадан, Бухта Находка, Бухта Нагаєво, "Совхоз Эльген". Єдиний відомий лист до матері, М. Грушевської, датований 10 червня 1941 р. Реабілітована 30 червня 1959 р.

33. Студинський Кирило (1868—1941) — український літературознавець і громадський діяч, дійсний член НТШ (з 1899 р.), його голова (1923—1932), доволітній керівник Філологічної секції, академік ВУАН (з 1929 р.). Автор понад 500 праць з літературознавства, а також з мовознавства і фольклористики. Писав вірші та оповідання.

34. Йдеться про працю Ф. Колесси "Українська народня пісня в найновішій фазі свого розвитку", опубліковану пізніше у виданні Української Академії Наук — "Ювілейному збірнику на пошану академіка Михайла Сергієвича Грушевського" (К., 1928.— Т. II, ч. IV.— С. 564—590).

35. Тут і далі "Пані Добродійка" — дружина М. Грушевського Грушевська Марія, з дому Вояківська (8.XI.1868, село Підгайчики, тепер Зборівського району Тернопільської області — 19. IX. 1948, Київ) — перекладач і громадський діяч, співробітник "Літературно-Наукового Вістника" у Львові, член Комітету Українського національного театру в Києві (1917). Закінчила Львівську учительську семінарію (1887). Здійснила ряд перекладів з французької (А. Доде, Ф. Коппе, Г. де Мопассан, Е. Золя), німецької (В. Гете, А. Шніцлера), норвезької (Г. Ібсена) і російської (І. Тургенєва, А. Чехова) літератур. Відома її праця у галузі мистецтвознавства "Причинки до історії руської штуки в польських землях".

36. Село Гребенів, тепер Сколівського району Львівської області; Зелем'янка — околиця Гребенова.

37. Мова йде про збірник Ф. Колесси "Народні пісні з галицької Лемківщини. Тексти й мелодії. Зібрав, упорядкував і пояснив др. Филарет Колесса" (Етнографічний збірник.— 1929.— Т. 39—40, LXXXII + 469 с.).

38. Йдеться про антологію слов'янської народної пісні, укладену П. Ейзнером "Volklied der Slaven. Ausgewählt, übersetzt, eingeleitet und erläutert von Paul Eisner". Meyers Kläniker Ausgaben, Leipzig, 1926, 560 с. Рецензія Ф. Колесси була опублікована в збірнику "Первісне громадянство" (1929.— Вип. I.— С. 146—147).

39. "Україна" — науковий журнал українознавства, що виходив з перервами у Києві в 1914—1930 рр.; за редакцією М. Грушевського у 1914—1918 рр. як орган Українського Наукового товариства в Києві і в 1924—1930 — як орган Історичної секції ВУАН. Спочатку тримісячник, з 1925 — двомісячник. Усього видано 43 числа.

40. "Первісне громадянство та його пережитки на Україні" — науковий збірник, орган культурно-історичної Комісії, згодом науково-дослідної кафедри історії України ВУАН; виходив у Києві в 1926—1929 за редакцією К. Грушевської. У збірнику розглядалися питання примітивної культури та її пережитків в Україні, соціальної праісторії, народної творчості у соціологічному освітленні. Вийшло 12 випусків у 8 книгах.

41. Квітка Климент (1880—1953) — український музикознавець-фольклорист і етнограф, керівник кабінету музичної етнографії ВУАН (1922—1933), професор Московської консерваторії (з 1933) і керівник кабінету народної музики (з 1937); дійсний член НТШ. Зібрав понад 6000 народних пісень, записав українські народні пісні з голосу Л. Українки (його дружини) та І. Франка. Автор ряду праць в ділянці музичної фольклористики, і серед них — "Первісні тоноряди" (Первісне громадянство.— 1926.— Вип. 3.— С. 29—84).

42. Йдеться про урочисте святкування 100-річчя виходу в світ першого збірника українських народних пісень М. Максимовича 1827 р., проведене Історичною секцією ВУАН на початку жовтня 1927 р. у Києві. На засіданні 9 жовтня були виголошені доповіді галицьких учених К. Студинського, О. Макарушки, М. Лозинського і Ф. Колесси. Останній виступив з доповіддю "Українська народня пісня на переломі XVII—XVIII віків", яка була згодом опублікована у формі статті в журналі "Україна" (1928.— Кн. 2.— С. 47—82).

43. Макарушка Остап (1867—1931) — український педагог і філолог, дійсний член НТШ, автор праць з мовознавства і педагогіки.

44. Йдеться про доповідь "Характеристичні признаки мелодій народніх пісень з Лемківщини", виголошену на II з'їзді слов'янських географів і етнографів 2—12 червня 1927 р.

в Польщі, уперше надруковану в книзі "Pamiętnik II zjazdu słowiańskich geografów i etnografów odbytego w Polsce w roku 1927" (Kraków, 1930.— Т. II.— С. 139—143). Ця робота, написана на великому пісенному матеріалі, зібраному вченим на Лемківщині у 1911—1913 рр. та опублікованому в збірнику "Народні пісні з галицької Лемківщини", є першою спробою в українській фольклористиці визначити музичні діалекти.

45. Інформативна стаття Ф. Колесси про перебіг згадуваного з'їзду була опублікована в журналі "Україна" (1928.— Кн. I.— С. 170—180).

46. Кордуба Мирон (1876—1947) — український історик, дійсний член НТШ (з 1903 р.), професор Варшавського і Львівського університетів. Автор праць з історії й історичної географії старої й середньовічної України, історії міжнародних зв'язків України XVII ст., української історіографії, статей та рецензій.

Тут мова про інформативну статтю М. Кордуби "Конференція істориків у Варшаві", де йдеться про перебіг з'їзду істориків Східної Європи і Слов'янщини (Україна.— 1927.— Кн. 5.— С. 196—199).

47. Барток Беля (1881—1945) — визначний угорський композитор, музикознавець-фольклорист, піаніст, педагог. Автор інструментальних творів, опери, балетів, обробок народних пісень. Зібрав понад 30 тисяч народних пісень, у тому числі близько 80 українських. У 1936 р. як піаніст виступав у Львові. З Ф. Колессою його єднали спільні етнографічно-фольклористичні зацікавлення, вони неодноразово зустрічалися на міжнародних конгресах, відоме їх листування.

48. "Збірник праць присвячений пам'яті Володимира Гнатюка" (Матеріали до етнології й антропології.— Львів, 1929.— Т. 21—22, ч. I). Ф. Колесса, тоді голова Етнографічної Комісії, був упорядником збірника і автором "Переднього слова" (С. III—XII).

49. Видання Історичної секції ВУАН і Комісії історичної пісенності "Українські народні думи. Корпус" (К., 1927.— Т. 1.— ССХХ + 167 с.) — фундаментальна праця К. Грушевської, що вміщує велику студію про збирання і видавання дум у XIX і на початку XX ст. та тексти 13 дум з апаратом.

50. Йдеться про працю Ф. Колесси "Речитативні форми в українській народній поезії", опубліковану пізніше в збірнику "Первісне громадянство" (1927.— Кн. I—3.— С. 60—113). І частина цієї праці "Заговори, обрядові промови, жєбранки, голосіння", що була зрєферована на I з'їзді слов'янських географів і етнографів у червні 1924 р., тут значно змінена і розширена. "Реферат", про який іде мова, вилився у праці в II частину під назвою "Думи".

51. Савченко Федір (1892—1938?) — історик і публіцист. Навчався у Ніжинському історико-філологічному інституті, з 1914 р. студіював у Парижі, де заснував французько-українське товариство (1918) і був редактором його тижневика "La France et l'Ukraine". У 1925 р. під впливом М. Грушевського повернувся в Україну: був членом Історичної секції ВУАН, керівником Комісії заходознавства й американознавства, Комісії Західної України; дійсний член НТШ (1927). Автор понад 50 праць і статей, серед них — монографія "Заборона українства 1876" (1930). У 1931 р. заарештований і засланий, подальша доля невідома. Пор.: У півстолітніх змаганнях. Вибрані листи до Кирила Студинського (1891—1941). Упорядники: О. Гайова, У. Єдлінська, Г. Сварник.— К., 1993.— № 500, 511, 514, 536, 539, 577, 595, 612, 624.

52. Повна назва "SBORNIK I. Sjezdu slovanskych geografů a ethnografů v Praze 1924", Dr. Kolessa F., Речитативні форми в українській народній поезії.— Прага, 1926.— С. 307—319.

53. Йдеться про працю Ф. Колесси "Українська народня пісня на переломі XVII—XVIII в. в."

54. Косачева Олена — Пчілка Олена (Косач Ольга), 1849—1930 — українська письменниця, фольклорист, етнограф, член-кореспондент ВУАН (з 1927 р.). Мати Лесі Українки, сестра М. Драгоманова. Автор поезій, повістей, оповідань, п'єс, спогадів. Редактор-видавець журналу "Рідний край" та часопису для дітей "Молода Україна". У 1887 р. разом з Наталею Кобринською видала у Львові власним коштом альманах "Перший вінок", що спричинилося до розбудження жіночого руху в Галичині. У цьому виданні опубліковано оповідання і вірші, статті на жіночі теми, етнографічні матеріали.

55. К. Грушевська була у науковому відрядженні у Парижі, Відні і Берліні (кінець грудня 1927 — середина червня 1928 р.) з метою ознайомлення з етнологічною наукою на заході, налагодження наукових контактів, придбання спеціальної літератури. Особливо цікавили її паризькі етнологічні бібліотеки та установи, зокрема, заснований тоді Французький

етнологічний інститут при Паризькому університеті. Однак значну частину часу — перших три з половиною місяці — К. Грушевська змушена була лікуватися у санаторії для хворих на легені в Ортман (долішня Австрія). Там вона не припиняла наукової роботи, написала ряд статей.

Тут йдеться про "Збірник праць присвячений пам'яті Володимира Гнатюка" і публікацію в ньому дослідження К. Грушевської "Прохальні обходи. Кілька завважень з приводу нової літератури" (див. прим. 48).

56. Ф. Колесса зламав тоді ногу внаслідок автомобільного випадку.

57. Йдеться про I Міжнародний конгрес народного мистецтва 7—13 жовтня 1928 р. у Празі, де Ф. Колесса представив реферат "Давні та нові нашарування в українських народніх мелодіях", а В. Січинський — "Генеза і еволюція форм деревляних веж і дзвіниці на Україні".

Тренчинське Тепліце, Піщани — курорти в Словаччині.

58. Відділ примітивної культури і народної творчості науково-дослідної кафедри історії України не був перетворений в інститут, про що свідчать протоколи спільних засідань цього відділу з культурно-історичною Комісією та Комісією історичної пісенности ВУАН, хоча до цього активно змагали і К. Грушевська, і М. Грушевський. Документально це підтверджують протоколи 10-го і 12-го засідань — 6 червня і 27 серпня 1926 р. (Первісне громадянство.— 1926.— Вип. 3).

59. Йдеться про II частину праці Ф. Колесси "Речитативні форми в українській народній поезії" під назвою "Думи" (Первісне громадянство.— 1927.— Вип. 1—3.— С. 60—113).

60. Січинський Володимир (1894—1962) — український архітектор, графік, мистецтвознавець, дійсний член НТШ (з 1930 р.). Народився у Кам'янці-Подільському, навчався у Петербурзі і Празі, жив і працював у Львові, Празі, в Німеччині, з 1949 р.— у Нью-Йорку. За його проектами побудовано ряд церков на Присяпівщині, у США, Бразилії й Канаді, як графік оформив понад 70 власних і чужих видань. Є автором наукових праць з архітектури, графіки, українського художнього промислу, ряду монографічних статей.

61. Село Шешори, тепер Косівського району Івано-Франківської області.

62. Дружина Ф. Колесси — Колесса Марія, з дому Яновська (1882—1957).

63. Молодша донька Ф. Колесси — Колесса Софія, по чоловікові Сондей (1908, Львів — 1942, Алма-Ата). Навчалася гри на фортепіано і віолончелі у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка, на курсах артистичного промислу в Брюсселі і у Львові (Промисловий музей), закінчила курси фізичного виховання у Краківському університеті. З 1940 р. співала у хоровій капелі "Трембіта", померла під час гастролей.

64. Очевидно, мова йде про інформацію М. Грушевського в справі обрання Ф. Колесси академіком ВУАН у втраченому листі від першої половини червня 1929 р.

65. Щурат Василь (1871—1948) — український літературознавець, поет, перекладач, педагог. З 1914 р. дійсний член, а у 1915—1923 рр.— голова НТШ, ініціатор і перший ректор Львівського таємного університету (1921—1923), академік ВУАН (з 1929 р.). Останні роки життя був директором Львівської наукової бібліотеки АН УРСР і професором університету. Автор ліричних збірок, поетичних перекладів; досліджував українську літературу, українсько-польські літературні зв'язки.

66. Йдеться про статтю Ф. Колесси "Академік К. Студинський про вплив усної словесности на поетів українського літературного відродження", написану з нагоди ювілейної дати — 35-річчя наукової діяльності останнього, тоді голови НТШ, і опубліковану в "Записках НТШ" — "Ювілейному збірнику на пошану акад. Кирила Студинського" (Львів, 1930.— Т. 99.— С. 113—126).

67. Правдоподібно, мова йде про новий, удосконалений варіант дослідження Ф. Колесси "Про віршову форму поезій Маркіяна Шашкевича" (Звіт дирекції у. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1910/1911.— Львів, 1911.— 24 с.).

68. Йдеться про нездійснену публікацію праці Ф. Колесси "Українські похоронні голосіння", яка залишається неопублікованою донині.

69. Добровський (Dobrowsky) Йозеф (1753—1829) — чеський славіст, один з основоположників слов'янознавства, діяч чеського Відродження. В одній із своїх праць розглядав деякі граматичні й лексичні риси української мови.

70. I конгрес слов'янських філологів відбувся 7—10 жовтня 1929 р. у Празі. Інформативну статтю Ф. Колесси про роботу Літературно-історичної секції з'їзду опубліковано у збірнику "Первісне громадянство" (1929.— Вип. 3.— С. 140—152). На цьому з'їзді Ф. Колесса представив реферат "Карпатський цикл народних пісень (пісні, спільні лемкам, словакам, моравським чехам і полякам)". Як видно з листів № 33 (від 10. VII), № 36 (від 14.I X) і № 38 (від 10. XI) 1929 р., учений поглиблював роботу над цією темою, готував працю для публікації в "Первісному громадянстві", однак унаслідок припинення випуску збірника цей план не був зреалізований. Зате 3 грудня 1929 р. Ф. Колесса зачитав свою працю у Києві на розширеному засіданні відділу примітивної культури і народної творчості науково-дослідної кафедри історії України спільно з культурно-історичною Комісією та Комісією історичної пісенності ВУАН.

71. Китаїв — історична місцевість на південній околиці Києва, тепер входить у зону міста, де збереглися залишки городища IX—X ст., укріплень і підземних галерей часів Київської Русі, що своєю внутрішньою будовою подібні до печер Києво-Печерської Лаври. У XIV ст. в Китаєві створено печерний монастир, підпорядкований у XVII ст. Києво-Печерській Лаврі, так звану Китаївську пустинь. У 1767 р. тут споруджено Троїцьку церкву (архітектор С. Ковнір).

72. Озерський Юрій (1896—1937) — завідувач Управління наукою НКО УРСР, працівник ВУАН, голова управи ДВОУ, дійсний член НТШ. Репресований, розстріляний на Соловках 1937 р.

73. Очевидно, йдеться про Бориса Навроцького (1894—1943) — літературознавця, шевченкознавця, репресованого в часи "єжовщини".

74. Смаль-Стоцький Степан (1859—1939) — український мовознавець, літературознавець і педагог; дійсний член НТШ (з 1899 р.), академік ВУАН (з 1918 р.); був одним з керівників національно-культурного відродження Буковини. У 1885—1918 рр. — професор Чернівецького університету, з 1921 р. — Українського вільного університету в Празі. У своїх працях доводив, що українська мова виникла безпосередньо з праслов'янської, а ідея прасхіднослов'янської мови — безпідставна. Пор. також: Листування українських славістів з Францем Міклошичем / Упорядник та автор передмови І. С. Свенціцький; археографічне оформлення, примітки, покажчики О. А. Купчинського. — К., 1993. — С. 348—358.

75. Про яке засідання йде мова, важко встановити, бо протокол 67-го засідання від 19 листопада 1929 р. не вказує на присутність Ф. Колесси. Очевидно, йдеться про інше, може позачергове засідання, що відбулося у кінці листопада — на початку грудня. Зате на 68-му засіданні 3 грудня Ф. Колесса, як уже вказувалося, зачитав свою працю "Карпатський цикл народних пісень", а на 69-му 9 грудня — реферат "Голосільні мотиви в українських народних піснях".

76. Вундт Вільгельм (1832—1920) — німецький психолог, фізіолог, філософ, мовознавець, один із основоположників фізіологічної психології і експериментальної психології.

77. Мурко Матіяш (1861—1952) — чеський етнограф, філолог-славіст, професор слов'янської філології у Грацькому університеті, південнослов'янських літератур у Празькому Карловому університеті, дійсний член НТШ.

78. Однак Ф. Колесса взяв участь у роботі II Міжнародного конгресу народного мистецтва в Антверпені і Лієжі (28 серпня — 7 вересня 1930 р.), що видно з його листа № 49 від 30 вересня 1930 р.

79. Йдеться про збірник наукових праць з питань соціального, культурного та літературного життя Західної України останніх десятиліть XIX — початку XX ст., який планувала ще у 1929 р. випустити Комісія Західної України (співголови М. Грушевський і К. Студинський, керівник Ф. Савченко). До поля діяльності цієї Комісії входило нав'язування культурних зв'язків між радянською і Західною Україною, співробітництво київського та львівського наукових осередків — ВУАН і НТШ. Серед авторів збірника мали бути Ф. Колесса, К. Квітка, М. Возняк.

80. "Балада про дочку-пташку в слов'янській народній поезії" — порівняльно-аналітичне дослідження Ф. Колесси, опубліковане згодом у журналі "Lud słowiański" (1936.— Т. III, зошит 2.— С. 147—185; 1937.— Зошит 1.— С. 2—26).